

YIL: 2 CİLT: 2 SAYI: 8 OCAK – ŞUBAT 2019

Av. Sencer Karacalıoğlu

Prof. Dr. Ömer Demircan

Doç.Dr. Okan Baba

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Nuray Gök Aksamaz

Prof. Dr. Yıldız Tümerdem

Hasan Akarsu

Turgut Acar

Ruşen Eşref Yılmaz

Yılmaz Çongar

Hikmet Kurter

....

Madem ruhu Türklüğün

Atatürk ölür mü hiç?

Behçet Necatigil

YTDD

YIL :2, SAYI :8, OCAK-ŞUBAT 2018

İÇİNDEKİLER

Sencer Karacalıoğlu	Şuradan Buradan	s.1-3
Prof.Dr. Ömer Demircan	Türkçede Sonekleme yapma	s.4-11
Doç. Dr. Okan Baba	Ahmet Hamdi Tanpınar	s.12-14
Prof.Dr. Süreyya Ülker	Görüşmen(Diplomat)	s.27-28
Nuray Gök Aksamaz	Haklarımız	s.15-26
Prof.Dr.Yıldız Tümerdem	Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Dili	s.29-30
Hasan Akarsu	Akılla Bir Konuşmam Fazıl Say	s.31-32
ÖYKÜLER :33		
Turgut Acar	Neylersin Bu İş Böyle	s.34-37
Ruşen Eşref	Sistekiler	s.38-39
Yılmaz Çongar	Behram Ağa İlk Okulu(Bakırköy)	s.40-43
Türkay Korkmaz	Uğultu	s.44-45
Hikmet Kurter	İyilik Yap Denize At	s.46-50

=====

=====

(1)

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

...

Bir adam

Merdivenlerde duruyor

Bir şeyler düşünerek.

Zayıf

Korkak

Burnu sivri ve uzun

Yanaklarının üstü çopur

Merdivenlerdeki adam

-Galip Usta-

Tuhaf şeyler düşünmekle meşhurdur :

“Kaat helvası yesem her gün” diye düşündü

5 yaşında.

“Mektebe gitsem” diye düşündü

10 yaşında

Babamın bıçakçı dükkanından

“Akşam ezanından önce çıksam” diye düşündü

11 yaşında

“Sarı iskarpinlerim olsa

kızlar bana baksalar” diye düşündü

15 yaşında.

(2)

“Babam neden kapattı dükkanını?

Ve fabrikabenzemiyor babamın dükkanına”

Diye düşündü

16 yaşında

“Gündeliğim artar mı?” diye düşündü

20 yaşında

“Babam ellisinde öldü,

Ben de böyle tez mi öleceğim?”

diye düşündü

21 yaşındayken.

“İşsiz kalırsam” diye düşündü

22 yaşında.

“İşsiz kalırsam” diye düşündü

23 yaşında.

“İşsiz kalırsam” diye düşündü

24 yaşında.

Ve zaman zaman işsiz kalarak

“İşsiz kalırsam” diye düşündü

50 yaşına kadar.

51 yaşında “ihtiyarladım” dedi,

“babamdan bir yıl fazla yaşadım”

Şimdi 52 yaşındadır.

İşsizdir.

(3)

Şimdi merdivenlerde durup

kaptırmış kafasını

düşüncelerin en tuhafına

“Kaç yaşında öleceğim?

Ölürken üzerimde yorganım olacak mı?”

diye düşünüyor.

Burnu sivri ve uzun.

Yanaklarının üstü çopur.

...

NAZIM HİKMET RAN

“ Göstergeler ekonomik krizin derinleştiğini gösteriyor. Konkordato, iflaslar, ardından sanayinin küçülmesi,2018 yılının son 6 ayında işsizliği tırmandırarak ekimde yüzde 11.6’ya yükseltti. Çalıştırılanların sayısı da azaldı.

İşsiz sayısı da ekim 2018 de 501 bin kişi artarak 3 milyon 788 bin kişiye çıktı. Bu dönemde 15-24 yaş öbeğini içeren genç işsizlik oranı yüzde 22.3 oldu. Fiili işsizlik oranı ise (yüzde) 16.8 oldu.”

Nazım Hikmet Ran 2019 Ocak ayında 117 yaşına basacak. Türkiyeden ayrıldıktan sonra da Şiirlerini Türkçe yazmayı bırakmayan bu büyük Türk şairini saygıyla anıyorum. Işıklar içinde yatsın.

=====

Türkçede “soneklemeli- açıklama”

ÖMER DEMİRCAN, (Prof. Dr.)

Türkçede sözlüksel bir birim, tekil bir anlam’a bağlıdır; “varlık, işlem, ayırım” türünden sözdizimsel işlev-eki almamış sözel bir birimdir. Öyle bir birim: varlık, edim, nitelik iletimine, diliçi işlevlere göre “ad, eylem, niteleyici” olarak türlere ayrılırlar. O tür birimler Türkçede köklerden üç ayrı işlemle üretilir: türetme, tamlama, ikileme. Her üç işlem de düz-anlamlar; demek ki, birim anlamı, oluşturuıcı öge anlamlarının toplamına eşittir. Türetmede, bir tabana bir türetme-eki katılarak düzanamlı yeni yeni bir sözcük üretilir: köy-lü (köyde yaşayan), at-ık (atılmış olan), su-la (su ile ıslat), Tamlama, iki sözcüğü “niteleyici + nitelenen” işlevi ve görelî konumlama ile birleştirmek: yeni ev (yeni yapılmış/taşınılmış olan ev), sağlık ev-i (sağlık hizmeti verilen ev). İkileme, türdeş iki sözlüksel birimi ya kendisi ile, ya da yakın, karşıt anlamlı bir başka sözcükle eksiz, ekli eşleyerek ona “yineleme (-arak), çoğulluk, olarak, düzenlilik, düzensizlik, yoğunluk, genlik, ...” gibi genel anlamlardan birini ya da birkaçını yükleme işlemi: az-az (ver), ev-ev (dolaş), yaza-yaza (öğren), İnsanlar konuşa-konuşa hayvanlar koklaşa-kokaşa, gide-gele (alış), Açıklama, bir türetme, tamlama, ikileme’ye yüklenemeyen bir içeriğin ikiden çok sözel birim ile anlatılmasıdır: (bir bölgede) askerî birlik bulundurmayı engelleme: () asker-siz-le-ş-tir-il-me-

1. Son eklemeli açıklama

Kısacası, Türkçede iki tür açıklamaya başvurulur: sözdizimsel açıklama, son eklemeli açıklama (1). Tekil bir birime yüklenemeyen anlamın, iletinin genellikle “ad” işlevli sözel bir birime yüklenmesidir. Bu işlem bütün dillerde kullanılır. Ayrıca, Türkçe kökler tek-heceli olup bir köke çok sayıda, onbeş dolayında, son ekleme uygulanabildiğinden, “[Yöre]-yi turistler için çekici kılmakta başarı sağlama” gibi bir ileti, içerik verili olmak koşuluyla “[Yöre-nin] çek-i-ci-le-ş-tir-il-me-si” gibi son ekli bir açıklamaya yüklenebilir.

(1) Soneklemeli açılımlamalar:

- i. Yer-li-le-ş-tir-il-e-me-me: [Göçenler]-ülkenin yerli yurttaşları durumuna sokulmasını sağlayamama.
- ii. Kaç-ak-çı-lık-tan: Ülkeye vergi ödemeksizin ticari ürün sokmaktan.
- iii. Cay-dır-ıl-a-bil-ir-lik: [adam]-ları o işi yapmaktan vazgeçirme olasılığı.
- iv. Gör-üş-tür-ül-me-ye-bil-ir-si-niz: ... Yetkili kişi ile görüşmenizi uygun karşılamama olasılığı oldukça yüksek.

Sonekleme işlemleriyle “sizin anne-babanızın yeni evi” birimine yüklenen içerik de tek bir verili tabana (siz) koşulabilir: siz-in-ki-ler-in-ki. Türkçenin bu yanını tanımayan bir yabancı Türkolog, o birimi çevirisel etki sonucu bütünüyle bir “adıl” saymış. Oysa, Türkçeye göre, o birimde adıl olan yalnızca birimin tabanı “siz” dir; birimin kendisi ise, sonekli bir açılımadır. Almancadan ve Türkolojiden yapısal çeviri ile o yanlış kanıya varılmıştır. Demek ki, Almancada olmadığı için Türkçedeki o işlemi anlamak için Türkolog olmak yetmiyor.

Batı dillerinde soneklemeli-açılılamaya uygun bir yapı yoktur. Örneğin İngilizcede genellikle bir tabana bir iki sonekleme uygulanabilir. “... Birini yerli özellikler taşıyan bir kimseye dönüştürememe” (unability to turn/modify someone into a nativelylike person) > “yer-li-le-ş-tir-e-më-më” gibi. “Yer-li-le-ş-tir-il-e-me-di-k-ler-Ø-i-n-den-dir-Ø-Ø” gibi bir söz, İngilizce, ya da Fransızca’da tek tabanlı sözel bir birime asla yüklenemez. Çekim işlemi o dillerde soneklemeli açılılamaya elvermez. Kimi bağlamda düşüm ve dışlama izlemelerle Türkçe tek bir açılama bir söz yerine geçer: -Neden korkuyorsunuz? –Ev-siz-le-ş-tir-il-mek-ten.

O nedenle, Türkiyede “yabancıldil-öğretim” Türkçe ikileme, sonekli açılama, işlemlerinin geliştirilmesine aykırı bir durum yaratır. Sonekleme ile açılılamaya başvuramamanın başlıca nedeni Osmanlı medresesinde Arapça ile öğretim, 1980 sonrasında yaygınlaştırılan İngilizce ile öğretim yoludur. Yabancı dil öğretilmeli, ama yabancıldil-öğretim yapılmamalıdır.

Aydınların, bilim adamlarının bilmedikleri Türkçe üzerine olumsuz yorumları yabancıldil-öğretimden kaynaklanır. O öğretimle öğrenci Türkçe işlemleri

(6)

kullanamadığından “karma-sözlük”lü bir bireye dönüşür, yarısı Türkçe, yarısı İngilizce. Üstelik, yabancıdil öğretimine koşulan yabancıdilde öğretimle iyi-yabancıdil bilen çok az öğrenci yetişebilir. Onlar da yabancılaşarak yurtdışına göçüp, orada posası çıktıktan sonra yurda döner.

Türetme eklerinin tersine, dizimsel sonekleme taban türünü değiştirmez. Her sonek, görelî bir sıraya uyularak tabana katılır. Dizimsel birim oluşurken boş geçilen (Ø) sonekleme olabilir. Ancak sonekleme sırası (2) bozulmaz. Bir yükleme sıra ile onbeşin üzerinde sonekleme uygulanabilir. Her ne kadar “çatı” ekleri “yapım” eki sanılıyorsa da, taban anlamını ya da türünü değıştirmedikleri, sözdizimsel öznel, nesnel işlev belirledikleri için, gerçekte birer dizimsel ek de sayılabilirler.

(2)

YÜKLEM: (türetme ekleri+) eylem tabanı+yüklem ekleri, yükleme katılan sözdizimsel ekler:

A.+ çatı ekleri: [1. Dönüşsüz: -Ø / Dönüşlü: gör-ün/işteş: gör-üş, kız-ış +, 2.Etken: Ø / ettirgen çatı:

düş-Ø/düş-İr, düşür-(İ)t, düşürt-Dİr+, 3. Açık:-Ø/gizil çatı: Ø/koş-(İ)l, dal-(İ)n/ - (İ)ş, kaç-(İ)n/-(İ)ş.

B.+ ulam ekleri: 4. ± yeterlik: dur-Ø /dur-(y)A.bil- / dur-(y)À-mĂ+, 5. olumsuzluk+ oku-Ø/oku-mŬ; geniş zaman olumsuz:oku-mÀ(z)m / oku-mÀz-sın / oku-mÀz.

C.+kip ekleri: [6. gereklilik: yaz-Ø/yaz-mAlİ] ,dilek /istek: yaz-sÀ , 7. koşul: yazar-sĂ.

Ç. zaman ekleri: [8: bildirme: gel-Ø/ gel-İr, gel-(y)AcÀK, gel-(İ)yor, gel-Dİ, gel-mİş+, 9: öyküsel:

-Ø / geldi-y-Dİ, gelmiş-mİş, gelmiş-sĂ , 10. söylenti: -Ø / *gelmiş-Dİ, gelmiş-mİş gelmişmiş-sĂ].

D.+Soru eki: 11. -Ø / -mİ.

E.+ öznel izleme ekleri: [12. öznel sayı : -Ø / -lÀr +, -Dì'li geçmiş, istek, koşul: + - (y)İz, -(U)K,

13: öznel kişi: -(İ)m / -(İ)n / -Ø // -(y)İz, -(U)K.

F. + tümce adlaştırma ekleri: 14. “-mÀ, -mÀk, -(y)İş, -Dì + -(İ)G (> *-DİK).”

G.+ dışa-bağlayıcı ekler: 15. -Ø / -(y)Àn, -(y)İp, -(y)À-r-Ak, -DÀn, -(y)İĀ.

“Çatı” işlemini, “edilgenlik” ayırımına göre bir bakıma çevirisel olarak, tekil ayırım öncelikli inceledim. Ardından o eklerin birer “türetme” eki mi yoksa “sözdizim” eki mi olduğunu belirleyecek ayrımlar aradım. Sonuçta, i) çatı eklerinden sonra: yer-li-le]-ş-tir-il-mè, yer-li-le]-ş-tir-il-e-bil-ir-lik” gibi bir türetme eki gelirse, çatı eklerinin de birer türetme eki sayılabileceğini düşündüm; ii) türetme ekinin tabanın tür ve anlamını değiştirip değiştirmediğini sorguladım. Bir de baktım Ergin (1962) de çatı eklerine “yapım eki” diyor. Bir süre ona uydum. Türetme işlevli sandığım dört ekin tür değiştirmediğini gördüm: güzel + -CÀ > güzelcè (biraz güzel) > güzèl-cè (çok güzel). Ancak, daha sonra bu ekin bir dereceleme (güzel > daha güzel, en güzel, güzel-cè, güzèl-cè) eki olup “dizimsel” işlevli sayılması gerektiğini düşündüm.

Çatı ekleri, özne ekleme, özne/nesne dışlama ötesinde tabanın ne tür ne de anlamını değiştirir: bak- > baktır- > baktirt- > bakın- > bakış- > bakıl-. Öyleyse, çatı ekleri birer dizim-ekidir. Türkçede “çatı” işlemi, tek-heceli eylem köklerini, doğal öznesi dışında özneleme işlemi olarak belirlenmiştir. “-(İ)r, -(İ)t, -Dìr, -(İ)l, -(İ)n, -(İ)ş” ekleri aracılığıyla her eyleme istenilen etkileşim ayrımlı bir özne koşullabilir. Örneğin “vur-” köküne: etkilenen: vur-ul, yapan: vur-Ø, ettiren: vur-dur, yapan-aracı: vur-dur-t, dönüşlü: vur-un, işteş: vur-uş ekleriyle katılır.

“Yer-li-le-ş-tir-e-mè-mè” içinde işleme giren eylem değil, düşümlü tümceciğin yüklemidir: Bu ırk henüz yerlileştirileme-di > bu ırkın yerlileştirilememesi > ... yerlileştirilememesi-sinden biz sorumlu tutulamayız. Burada bir tümcecik adlaştırılarak, düşün+anlam + işlev aktarımı ile bir yükleme indirgenir. “Yerlile-ş-tiri-l-e-me-me” birimi işleme bir eylem olarak değil, bütünüyle bir yüklem olarak girer. Değişimde türetme yok, “-mÀ, -(y)İş, -Dì-(İ)K, -mÀk” eklerine yüklenen bir tümcel adlaştırma işlemi vardır. Bu ekler, birer *“eylem-adlaştırma eki” değil, ya birer “tümcel/yüklem-adlaştırma-eki” ya da “eş-biçimli, taban-

türü-ayıran, işlevleri ayrı ek"lerdir: süz-me (bal), süz-dür-ül-e-bil-me-, sür-dür-ül-e-bil-ir-lik-, kaç-ın-ıl-a-ma-y-ış-, sor-gu-la-n-a-ma-mak-. Demek ki, Türkçede iki tür açıklamadan söz edilebilir: sözdizimsel açıklama, sonekleme ile açıklama. Neden aldaniyoruz? Çünkü, Türkçede sonekleme ile açıklama yapıldığının ayrımında değiliz. "Soneklemeli-açıklama" Türkçe soyutlamalı bir işlem türüdür.

Özleştirme örnekleri incelenirse, "sözcüklerle-açıklama" ile "sonekli-açıklama"nın birlikte kullanıldığı görülebilir. Ben de alımsız, uzun türetme / sonekleme örnekleri üzerine düşünce taşına, tamlama – açıklama ilişkisini sora sorgulaya işlemin ayrımına yeni vardım. Düşünsel metinlerde "sonekleme ile açıklama"ya daha çok başvurulur. Öyleyse, tamlama yoluyla üretilen uzun sözcüksel açıklama birimlerinin sonekleme yoluyla birer "sonekleme ile açıklama" birimlerine dönüştürülmesi, verimli bir dil öğretim alıştırması olabilir. O işlemi bir alıştırma türüne dönüştürenler belki de vardır.

O konuda bir de TDK(1978) "Özleştirme Kılavuzu"na (1978) baktım. Arapça, Farsça, Fransızca alıntılardan kimileri yabancı biçimi, kimileri Türkçe sonekli biçimleriyle çevrilmiş. Kuşkusuz çok emek verilmiş ama aralarında az da olsa "anlama ya da oluşturuocu öğelere dayalı düz-çeviri" uygulanmış, tutunması olanaksız çeviriler de bulunuyor. Yalnızca sözcük yananlamına dayalı taban eşleme ve sonekli açıklama ile her zaman başarı sağlanamaz. "Özleştirme Kılavuzu" incelenirse (3), orada kimi Türkçe karşılıkların, anlam çevirilerinin "açıklama" yoluyla üretildiği anlaşılır. Beğenil-meyen, tutulmayan özleştirme önerilerine tepki, "başarılı birer türetme" değil, "başarısız" birer açıklama olmalarından kaynaklanır. Eğer "sonekle açıklama" ile "türetme" işlemleri ayrılabilseydi, kimi uzun örnekler yerine türetme işlemiyle:" ayrımlaşmak < farklılaşmak > (ayırı), ayırtkanlaştırmak < karakterize etmek >(ayrın), çizenek < grafik >(çizim) duyultulamak < rivayet et- > (duyul), değışinimcilik < mutasyonizm > (değiş), gücemlemek< zorlamak > (basıl-), koltuklama< kompliman >(hoşul), ..." gibi daha kısa Türkçe karşılıklar önerilebilirdi. Tutunup tutunmaması ayrı bir konu.

TDK(1978) "Özleştirme Kılavuzu"ndan seçilmiş örnekler:

i. alabilirlik < kapasite (oylum), alkışlamak < takdir etmek, ayırtkanlaştırmak < karakterize etmek (ayırı), ayıksılık < istisna (dışıl), ayrımlaşmak < farklılaşmak (ayırı), bağlaşıklık < ittifak, barınıcı < pansiyoner, bağlantı < üvertür, başlayıcı

< müptedi, belirtke < amblem, benlikçi< mağrur, benzetlemek < taklit et-, bezemleme (bezeme < dekorasyon, bölekçilik < klikçilik, büyütme < manevi evlat, çimerlik < plaj, çizenek < grafik (çizim), çürükçeleşmek < kangren ol-, dayanmalı < metin, dayançsızlık < sabırsızlık, dayanışçılık < solidarizm, değişimcilik < mutasyonizm, değiştirgen < parametre, dirimsellik < hayatiyet, dizmenlik < müretteplik, doğrultma < tashih, doğrultmacılık < kaportacılık, dolaylık < varoş, donduraç < dipfriz, dönüşümce < isteri, duraksamalı < mütereddit, duralandırma < noktalama, duralga < terminal, duyultucu < ravi, duyultulamak < rivayet et-, duyumsamak < hissetmek, duyurumluk < pankart, düşüntü < mülahaza, eğleşmek< ikamet et-, eringen< tembel, eşlem < kopya, etkilendirmek< tesir et, etkinsilik < aktivizm, evirmenlik < devlet dairesi, görünçlemek< temaşa et-, görünçlük< sahne, görünçlülük < mizansen, gücemlemek< zorlamak, gülencek< anekdot, ısıtaççı< kaloriferci, irinlemeli< apseli, işleyimsel< endüstriyel, kaldırmaç<forklift, kapayıcı< fermuar, karşıtçılık< muhalefet, katlantı< sabır, kıvırtmaç< bigudi, koltuklama< kompliman, korkuntu< fobi, kurtarmalık< fidye, kutucuklu sesalıcı < kaset-teyp, oynatım< seans, oyulgan< ülser, ozanımsı< müteşair, öncesizlikle< ezel, özgünleştirmek< karakterize et-, özgürlükçülük< liberalism, özleştirme/mek < tasfiye/sadeleştirme, saltıkçılık< otokrasi, sarmaç< ambalaj, seçilmenler< delegasyon, severlenmek< kur yap-, sorak< merak, soraklandırmak < meraklandırmak, sözlendirme< dublaj, suçlandırma< itham, şişkinlik< enflasyon, tanıtlama/mak< ispat et, tapıncak/çı< fetiş, tapıncakçılık< fetişizm, taşıncalık< bagaj, uydumculuk< konformizm, uydurma< icat, verecekli< medyün, verenek< kredi, yangılanmak<iltihaplanmak, yanıltmaç< paradoks, yetişmenlik< stajyerlik, yetkideşlik< vekalet, yontar/lamak< rende-lemek, yürütümce< mevzuat,... .

ii. Türkay, Kaya (2016): Yeni Özleştirme Kılavuzu'ndan seçilmiş açıklamalı, alımsız karşılıklar (Dil Derneği / Kırmızı Kedi y.):

agresif-leşmek >saldırgan-laş-mak, *amortisör > yumuşatmalık, atletizm> *yarışmacılık, egzo-terizm>*dışrakçılık, ezoterizm> içrekçilik, *federalizm>

birlikteşçilik, ferdileşmek>bireyselleşmek, floracı>biteyci, formülasyon>biçimlendirme, fütür>aldırıışsızlık, gammazlık>çekiştiricilik, genita-lize>üretkenleştirme, hafiflik>sıkıntısızlık, hayranlık>şaşkınlık, horizon>çevren, huysuzlanmak>geçimsizlik, hypersomnia>uyku*cu-luk, iflas>batkı, indeterminist>belirlenmezci, interpretans>yorumlayan, interrefleksiyon>yansıma, intolerans>dayanıksızlık, kanaatkar>yetingen, kefa-let>yükümlenme, kolye>boyuncak, komün>ortaklaşa, kovalans>değerdeşlik, krup>boğak, kutup>ucay, kürevi>yuvarsal, küvöz>barıncak, lanetlemek>ilenlemek, metro>altulaşım, mevzii>yöresel, mezra>ekenek, nötron>ılıncık, parsing>ayrıştırma, *performans>*başarım, peşkeş>yaranmalık, reserve>ayrılmış, tahriş>tırmalanma, tanzir>benzekleme, tellal>çağırtmaç, tark edil>ayrınsan-mak, kur yap>severlen,

Sonuç. “Soneklemeli bir açıklama”, bir yandan sırası taban türüne bağlı türetme ekleri, öte yandan tür değiştirmeyip sırası anlamlamaya ve işlevlemeye bağlı olarak değişmez kılınmış olan sözdizim ekleri içerir. Uygulamada kimi soneklemeler atlanabilir ama, sıra değişmez. Türkçe kullanımında “soneklemeli açıklama”lara başvurma ve öyle açıklamalarda sonekleme sayısı kişinin kendini düşünsel açıdan geliştirmesine bağlıdır. Yabancıdilde öğretim, 1953’ten sonra Türkçenin gelişmesini engellemiş, bugün de engellemektedir; kimi yöneticilerin anlatımı Osmanlıca gibi olmuştur. Ne var ki, daha tamlama ile bileşik sözcüğü ayıramayan, belki de 1946-1982 arasında kasıtlı olarak öyle davranmış olan kimi öğretim üyeleri 1831 yılında resmi gazete yayını ile (devlet görevlileri için) başlatılan Osmanlıca’yı “sadeleştirme” uygulamasını Türkçeleştirme ile birmiş gibibir yandan öğretim dilinde öte yandan öğretilen yazarlar arasında dilsel seçim yaparak ondurmaz yasaklar uygulamışlar, 12 Eylül sonrası “yeni Osmanlıca” çıkışını hazırlamışlardır.

Sömürgeci Batı’nın başlıca hedefi, halkın bilgilenmesinin, düşünmesinin, bilinçlenmesinin, örgütlenmesinin, gelişmesinin, çağdaş yaşama uyumunun, her türlü insan haklarından yararlanmasının başlıca aracı TÜRKÇE’dir. Açıklama, türemiş sözcüğe, tamlamaya, ikilemeye yüklenemeyen içeriğin alt öğelere ayrılıp sözel birimlere yüklenerek daha uzun anlatımıdır. Başka dillerin tersine Türkçede öyle bir içerik soneklere aktarılarak (2) içinde verilen bir sırayla tek tabana bağlanabilmektedir. O tür sözel birim oluşturmaya “sonekleme ile

açıklama”, “soneklemeli-açıklama” denebilir. Türk Dili öğretmenleri o anlatım yolunu öğrencilere özel olarak öğretmelidir. Çünkü, yabancı sözcük özleştirecek, yeni sözcük türetecek kimseler “soneklemeli-açıklama”yı, (3) içinde örneklendiği gibi bugün de: sözcük-özleştirme, sözcük-türetme sanmaktadırlar.

Türkoloji ikilemeleri sözcük saymadığı için, ne yazık ki, bizler sözlüğün yarısı ile eğitim almış durumdayız. Şair, yazar, eğitimciler yeni ikilemeler üretmez, analarımızın biçimlediği ortak dildeki ikilemelerle yetinirler. Çevirmenler, eğer kaynak metinde geçerse ikilemeye başvurur, geçmezse hiç kullanmazlar. Bugüne değin Türkçe, kendi ayrımları ile değil, medresede Arapça, Farsça, Orientalism bölümlerinde Batı dilleri ayrımlarına göre “çevirisel” olarak betimlenmiştir. Son zamanlarda ikilemelere, Türkçeleşmeye duyarsız kimi dergi yayın yönetmenleri dil yazısı basmaz oldular.

Meğer, “dilek-koşul” terimi “vurgulu istek eki“-sÀ” ile vurgusuz“-(y)sĂ” koşul ekini birleştiren uydurma bir terim imiş. Yanlış olduğu için, terimin “dilek eki/kipi” ile “koşul eki/kipi” olarak düzeltilmesi zorunludur.

İngilizce karşılıkları şöyle olabilir: “vurul: be shot /vur:shoot, hit / vurdur: have somebody shoot X / vurdurt: have somebody to hire another person to shoot X / vurun: *shoot oneself, apply some chemical upon self / vuruş: shoot each other.

Türkçe sözlüğün yapısını başlangıcından Cumhuriyete değin toprağa bağlı analarımız, babalarımız ozanlarımız: iletişimde ninnilerde, masalarda, manilerde, bilmecelelerde, atasözlerinde türkülerde, ağıtlarda sözlü olarak işleyip geliştirmiştir. O süreçte Türkçe kimi sözlü metinler yazıya geçirilmiş olsa da Türkçe, ne eğitimde ne de yönetimde yazı-dili olarak kullanılmamıştır. Onun yerine Selçuklu ve Osmanlı devşirme kâtipler, yalnızca kendilerinin yazıp okuyabildikleri Farsça, Arapça, azıcık da Türkçeden karma yazı-dili Osmanlıcaı biçimlemiştir. Yediyüz yıllık bu çabanın 1920’deki verimi, okuyup yazabilen oranı %1, okuyabilen ama yazamayan oranı ise %7 dolayındadır. Üstelik, o dili herkes kendine göre yazar, ama yazılan doğru okunamaz, okuyan da okuduğunun anlamını bilmezmiş.

Türkay, Kaya 2016 içinde çok sayıda Türkçe ekli alıntı sözcüklerin, Türkçe karşılıkları gene aynı ekler kullanılan biçimlerle verilmiş. Bu uygulama sözlüğün yarısına yakın örnekler içeriyor. Ne kadar gerekli olduğu tartışılabilir. Kimi öz biçimler yalnızca anlam-iletimini amaçlar görünüyor. Onlar “açıklama”ya örnek olabilir. Çoğu karşılık düz-çeviri, gereksiz ekler içeriyor. düşünemezdim. ...önsöz, ilkökul, ortaokul gibi sözcükler için “ayrı yaz rahat et” der AÜ DTCF’nde Türk Dili başkanlığı yapmış olan yazar Kemal Ateş, hocası Prof Dr. Hasan Eren ile Aydınlık gazetesi 27 Ocak 2017 /6’daki yorumu şöyle: “Bu yedi dil bilen dilcinin imlâmızı (yazımı) karıştıran uzman olacağını doğrusu mış. “12 Eylül 1980 darbesinin ardından tepeden inme, atamayla, Hasan Eren TDK’ya başkan oldu. Yayınladığı kendi klavuzuyla bileşik sözcüklerin ayrı yazılmasını sağladı” eklemelerini yapıyor. Eski TDK üyesi olarak ben bunun dış-güdümlü olduğunu düşünüyorum. Demircan, Ö. (2011): “Dilbilim Sözlüğü 1:Düz-çeviri-yoğun bir sözlük”, TDD Kasım-Aralık 2011, s. 36-40; “Dilbilim Sözlüğü 2: Düzçeviri yoluyla terimsel sığlama ve yanlışlar” TDD Ocak-Şubat 2012. 52-58

AHMET HAMDİ TANPINAR

Doç.Dr. M. Okan Baba

1959'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine öğrenci olarak girdiğim yıl Ahmet Hamdi Tanpınar hocamız oldu. Onu daha önce Özellikle Bursa'da Zaman şiiri ile tanıyordum. Onun hakkında Sınırlı bir bilgim vardı. O derslerinde kendine özgü bir bakış açısı ile derslerini anlatıyordu.

Bu derslerde anlattığı konular üzerinde verdiği bilgiler, bizim bildiğimizin çok ötesinde idi. Bilinen Bir dönemi anlatıyordu ama yazılan hiçbir edebiyat tarihine benzemiyordu. Dersi biraz dağınık geliyordu. Ancak aradan belli bir zaman geçince notlarımıza bakınca onun hem tarihi hem de bir yapıtın içindeki, sanatsal öğelerin nasıl değiştiğini anlattığının ayırdına vardım. Tanpınar,

XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nin ön sözünde: "Belirttiğimiz içtimai karakterler ne kadar kuvvetli olursa olsun bir edebi eser her şeyden evvel kendisidir ve getirdiği duygu, görüş ve düşünüş yüküdür.

Biz onu ister istemez kendi sınırları içinde bir olgu olarak alırken, devriyle yaptığı konuşmayı da ihmal etmemeğe çalıştık. Sanatkarın yaşamı üzerinde fazla durmamızın nedeni de bu konuşmanın koşullarını belirtmekti.'

Tanpınar'ın bendeki izlenimden, derslerinden birinde dersi anlatırken tahtaya iç içe iki daire çizerek sanatın insanla çevresi arasındaki etkilerden doğduğunu göstermesidir. Bir şiiri olurken ya da şiir yazarken bu şekil usuma gelir. Tanpınar İstanbulludur. 1901'de doğmuştur. Babası Kadı olduğu için çocukluğu Ergani, Sinop, Siirt, Kerkük, Antalya gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde geçmiştir. Bu kentlere gidiş gelişlerinden ve bulunduğu kentlerden etkilenmiştir. Örneğin Tanpınar 1915'de Musul'da annesini kaybetmiştir. Dergah dergisinde yayınladığı "Annem için" şiirinde şöyle yansır

Kimsesiz bir akşam ezelden yorgun

Hüznüyle erirken Dicle’de sessiz

Öksüzlük denilen acıyla vurgun

Başka ölüydük bu toprakta biz

Kentler arasında yaptığı yolculuğu anlatırken “Murat suyu köprüsü, nihayet bir gece, dibinde yattığımız yıldız dağı ve bir gün uzağından geçtiğimiz Suphan Dağı sonra bu dağların benim çocuk muhayyilemde acaip tesir...” diyerek, çevrenin kişiliği üzerindeki etkisini anlatır.

1919’ yılında İstanbul’a gelen Tanpınar Darülfünun Edebiyat zümresine/topluluğuna yazılır. Tanpınar bu zümreyi/topluluğu Seçmesinin nedenini şöyle anlatır “Edebiyat zümresine, biraz da hocalar arasında o (Yahya Kemal) bulunduğu için girmiştım” ‘Çünkü’ İstanbul’a gelmeden önce Okuduğu Leyla, telaki gibi şiirlerin etkinde kalmıştır.

Bu dönemde, Tanzimat’tan beri gelen bir edebiyat anlayışı vardı. Şinasi ve Namık Kemal, Recai zade, Hamit getirdikleri konularla şiirin biçiminde değişiklikler yapmış din anlayışına bağlı şiiri değiştirmişlerdi. Ancak, bu gelişme Servet-i Fünun döneminde bireyci bir şiir olmuştu. Bunlar batıdan aldıkları etkilerle yeni bir şiir anlayışı getirdiler. Fakat 1901’de dergi kapatıldı. Fecr’iati topluluğu yeni bir şiir savıyla ortaya çıktı. Fakat bu dönemde savaşlar, yitirilen topraklar toplumda doğal olarak ulusal duyguların gelişmesine neden oldu. 1897’de Mehmet Emin Yurdakul Yunanlılarla yapılan Savaşımız zamanında Yazdığı “Cenge Giderken ” şiiri ile o günkü toplumun duygularını dile getirmiştir. Bu düşünce zamanla yeni bir edebiyat akımına dönüştü. Ulusal kaynaklara dayalı bir edebiyat anlayışı doğdu. Birinci Dünya

savaşı, döneminde gelişti. Şiirde hece ölçüsünü, konuda yerli konuların işlenmesini, dilde Türkçeleşmeyi savunuyordu. Yahya Kemal, bu gelişmeyi Beğenmiyordu. Bunun için Türk şiirinde yeni bir çığır açmak istiyordu. Yakup Kadri'ye göre, Yahya Kemal divan edebiyatından dayanaklar arıyor, Divan edebiyatını klasik edebiyatımız kabul ediyordu. Bu nedenle 15 Nisan 1921'de Dergah dergisini çıkarmaya başladı. Dönemin önemli yazarları bu dergide yazmaya başladılar. Bu derginin çevresinde çoğu kendi öğrencisi olan gençlerde şiirlerini yayımladı Bunlar Ali Mümtaz Arolat; Ahmet Hamdi Tanpınar, Nazım Hikmet, Hasan Ali Yücel, Nurullah Ataç, Ahmet Kutsi Tecer, Necmettin Halil Onan gibi daha sonraki edebiyatımızın en önemli şair ve yazarları oldular.

Tanpınar, Yahya Kemal'in etkisinde saf şiir yazmayı seçti, ancak şiirlerini hece ile yazdı. Rüya ve bilinç altını edebiyatımızda ilk deneyenlerden biridir. Tanpınar yaşadığı sürece şiiri diğer türlerden üstün tutmuştur. Fakat onun düz yazıları da şiirsel bir özellik gösterir "Beş Şehir" adlı yapıtı ise Sanatçının topluma ve çevreye nasıl bir dikkat ve gözle bakmasını göstermesi bakımından önemlidir.

Tanpınar kuşağı cumhuriyetten önce eski kültürümüz içinde yetişmiştir. Çoğu Darülfünundan yetişmiş, Kurtuluş Savaşı yıllarında öğrencidir. Bu kuşak yaşama cumhuriyetle başlarlar. Bu nedenle bunlar kurulan devletin getirdiği yeni yaşam biçimini anlamaya çalışmışlardır. Bunlar kişilik Özelliklerine göre yeni yaşam içinde yerlerini almışlardır. Tanpınar "Beş Şehir" adlı yapıtının Önsözünün girişinde "Beş Şehir'in asıl konusu hayatımızda kaybolan şeylerin ardından duyulan üzüntü ile yeniye karşı beslenen iştiahtır/özlemedir; ilk bakışta birbiriyle çatışır görülen bu iki duyguyu Sevgi kelimesinde birleştirebiliriz" Sanatta ve kültürde gelişmenin en önemli paradoksu eskiyle Yeninin aynı yapıtta bulunmasıdır. Beş şehir çevresinde geçirdiğimiz değişmelerin nasıl iç içe Yaşadığını görüyoruz. Aramızdan ayrılışının 47. Yılında saygı ile anıyorum

HAKLARIMIZ VE GELECEĞİMİZ

NURAY GÖK AKSAMAZ

HAKLARIMIZ

Haklarımız deyince, insan olarak haklarımızla birlikte çocuk hakları ve kadın hakları da gündeme gelmektedir. Özellikle Kasım ve Aralık aylarında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilgili bildirgelerin yayımlandığı ve taraf devletlerle sözleşmelerin yapıldığı günlerin kutlanmasıyla uluslararası farkındalık yaratılması ve bilinçlendirme amaçlanmaktadır. Hangi günlerdir bunlar? 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü, 25 Kasım “Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü (1999)”, “10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü”.

2018 yılında Türkiye’de ilgili günlerde neler yapıldı diye sorgularsanız örneklediğim bilgileri edinmeniz olası: 20 Kasım’da “Birleşmiş Milletler Çocuklara (Acil) Yardım Fonu” (UNICEF) öncülüğünde İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve Galata Kulesi mavi ışıkla aydınlatıldı...25 Kasım’da Galata Kulesi turuncu ile aydınlatıldı. Turuncu, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi’nin belirlediği 10 Aralık’a kadar gerçekleştirilecek 16 günlük etkinliğin simge rengiydi. (İlgili günde pek çok etkinlik ve açıklamalar yapıldı ki açıklamalar iç açıcı değildi. Sözelimi, Dünya Bankası verilerine göre dünya genelinde şiddet nedeniyle yaşamını yitiren 15-44 yaş grubundaki kadınların sayısı kanser, sıtma, trafik kazası ve savaşlar nedeniyle ölen kadınlardan daha fazla vb.)10 Aralık’ı içine alan hafta okullarda “İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası” olarak kutlandı, panolar hazırlandı, konuşmalar yapıldı...

Aralık ayında kutlanan bir gün daha vardır ki Birleşmiş Milletler tarafından belirlenmiş değildir. Cumhuriyet devrimleri arasında öne çıkarılan bir devrimin,

kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasının yıldönümü 5 Aralık'ta kutlanır. 5 Aralık 1934'de Anayasa ve Seçim Kanunu'nda yapılan yasa değişikliği ile kadınların ilk kez oy kullanmasının ve aday olabilmesinin önü açıldı.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun geçen yüzyılda yayımladığı bildirgeler ve hazırlayıp imzaya açtığı sözleşmeler şunlardır: "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" (10 Aralık 1948), "Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme" (1952), "Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi" (1966), "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" (1966), "Yargı Bağımsızlığına Dair Temel İlkeler" (1985), "Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme" (20 Kasım 1989). Birleşmiş Milletler'in bir uzmanlık kuruluşu olan "Uluslararası Çalışma Örgütü" (ILO) tarafından yayımlanan "Çalışmaya İlişkin Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi" (1998) de geçen yüzyılın önemli uygulamalarından olup insani yaşam ve çalışma koşullarının süreçte iyileştirilmesi amaçlanmıştır...

Değindiğim bildirge ve sözleşmelerdeki temeller benzerdir.

"İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"

"İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" 30 maddeden oluşmaktadır. Bildirgede, bütün insanların doğarken ve yasa önünde ayırım gözetmeksizin eşit olduğu; yaşamanın, özgürlüğün ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu; hiç kimsenin kölelik veya kulluk altında bulundurulamayacağı; hiç kimseye işkence yapılamayacağı, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı; insanın sağlık, eğitim, yiyecek, barınma ve toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere uygun bir yaşam düzeyine kavuşma, yasanın koruyuculuğundan eşit olarak yararlanma, barışçıl amaçlar için toplanma ve dernek kurma, evlenme, mal ve taşınmaz edinme haklarının yanı sıra çalışma, işini seçme, din, vicdan, düşünce ve anlatma özgürlüğü... olduğu da bildirilir. Türkiye, 6 Nisan 1949'da "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"ni onaylamıştır.

(<http://www.unicankara.org.tr>)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilgili devletler bildiriye imzalamakla, bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin kısmen güvence altına alınması konusunda ortak hareket ediyor görünmüşlerdir.

“Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme”

“1989 yılında dünya liderleri çocukların salt kendileriyle ilgili özel bir sözleşmeye gereksinimi olduğuna karar verdiler. Çünkü 18 yaşından küçükler, yetişkinlerden farklı olarak özel bir bakım ve korunma gereksinmesi içindeydiler. Liderler ayrıca çocukların da hakları olduğunu tüm dünyanın bilmesi gerektiğini de düşünüyorlardı. Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS) sivil, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal haklar dahil olmak üzere insan haklarını tümüyle kapsayan ve hukuksal bağlayıcılığı olan ilk uluslararası belgedir.” (<https://www.unicef.org>)

“Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme”, 54 maddeden oluşmaktadır. Bu sözleşmeyle, on sekiz yaşına kadar her insanın çocuk sayıldığı, taraf devletlerin, bu sözleşmede yazılı olan hakları hiçbir ayırım gözetmeksizin tanıyıp, yerine getirmeyi üstlendikleri, çocuğun ana-babasının, yasal yükümlülerin ya da ailesinin öteki üyelerinin durumları, etkinlikleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle karşı karşıya kaldığı her türlü ayırım veya cezaya karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alacakları, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğu, taraf devletlerin çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için olanaklı olan en yüksek çabayı gösterecekleri, her çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini bildirme ve kendisini etkileyen kovuşturmalara katılma hakkına sahip olduğu, çocuğun düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahip olduğu, taraf devletlerin çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterecekleri...imza altına alınmıştır. Birleşmiş Milletler, “Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme”yi imzalamış olan taraf devletleri, sözleşme maddeleri gereğince kendi iç hukuklarında değişim yapmaya zorlamıştır.

Sözleşmeyi Türkiye 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde “İtirazi Kayıt”la onaylamıştır. "İtirazi Kayıt: Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır."

“İtirazi Kayıt” nedenini anlayabilmek için Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 30. Maddesi ve “Lozan Barış Antlaşması” (24 Temmuz 1923) 40. Maddesini

incelemek sanırım yeterlidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 30. Maddesi: “Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa bağlı (mensup) olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.” Lozan Barış Antlaşması'nda azınlık, Müslüman olmayanlar olarak belirlenmiştir. Tüm azınlıklar Türk uyruklu kabul edilmiş ve hiçbir şekilde ayrıcalık tanınmayacağı belirtilmiştir. Antlaşmanın 40. Maddesi: “Müslüman olmayan azınlıklara bağlı Türk uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Türk uyruklarıyla aynı işlemlerden ve aynı güvencelerden yararlanacaklardır. Özellikle, giderlerini kendileri ödemek üzere, her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar, her türlü okullar ve buna benzer öğretim ve eğitim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanmak ve dinsel törenlerini sınırlandırılmadan yapma konularında eşit hakka sahip olacaklardır.”

“Çalışmaya İlişkin Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi”

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), bütün üyelerin, Örgüt üyesi olmakla, bu sözleşmelerle düzenlenen ve aşağıda sayılan temel haklara ilişkin ilkelere, iyi niyetle ve Anayasa'nın gereği olarak saygı göstermek, bu ilkeleri geliştirmek ve gerçekleştirmekle yükümlü olduklarını açıklar. Bu ilkeler şunlardır: Sendikalaşma özgürlüğü ve toplu pazarlık hakkının etkin biçimde tanınması; zorla ya da zorunlu çalıştırmanın tüm biçimlerinin ortadan kaldırılması; çocuk işçiliğine etkin biçimde son verilmesi; işe alımda ve işyerinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması.

“Uluslararası Çalışma Konferansı, işyerinde şiddet, çalışma hayatında kadınlar, sosyal diyalog, standartların uygulanması, kalkınma iş birliğini içeren bir dizi sorunu ele almaktadır.”

(<https://www.ilo.org>)

21.Yüzyılın Bildirge ve Sözleşmeleri

Birleşmiş Milletler Bütünsel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact)

26 Haziran 2000 tarihinde “Birleşmiş Milletler Bütünsel İlkeler Sözleşmesi” kapsamında, insan hakları, çalışma koşulları, çevre koruma ve yolsuzlukla mücadele başlıklarında 10 temel ilke belirlenmiştir. “Bütünsel İlkeler Sözleşmesi”, sürekli yarışma içindeki iş dünyasında ortak bir kalkınma kültürü oluşturmak üzere evrensel ilkeler öneren yenilikçi bir kurumsal sorumluluk yaklaşımıdır. Sözleşmenin hedefi “sürdürülebilir ve kapsamlı bütünsel ekonomi” olarak açıklanmaktadır ve sözleşmeye taraf olmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

(<https://www.unglobalcompact.org>)

Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi

6-8 Eylül 2000 tarihlerinde, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 189 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde yapılan liderler zirvesinde onaylanan “Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi”nde, tüm dünyada adil ve kalıcı bir barış sağlanması kararlılığı dile getirilmiş, dünya ölçeğinde üstesinden gelinmesi gereken en temel sorunun, bütünleşmenin tüm insanlık için olumlu bir güce dönüştürülmesi olduğu vurgulanmıştır. Bildirgeye göre bütünleşme, ancak tüm çeşitliliği ile insanlığı kapsayan ortak bir gelecek kurmaya yönelik geniş kapsamlı ve sürekli çabalarla herkesi kucaklayan ve adil bir sürece dönüştürebilir. Bildirgede özgürlük, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, doğaya saygı, ortak sorumluluk başlıkları altında temel değerlere yer vermiştir.

(<https://www.tbmm.gov.tr>)

Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2000

Üye devletler, 2015 yılına kadar yerine getirilmesi planlanan sekiz hedefi resmi olarak benimsemiştir. Bu hedefler, bugün Türkiye dahil, 192 devlet ve 23 uluslararası örgüt tarafından onaylanmıştır.

1. Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması.
2. Evrensel ilköğretime ulaşmak.
3. Cinsiyet eşitliğini özendirmek ve kadınları güçlendirmek.
4. Çocuk ölümlerini azaltmak.
5. Anne sağlığının iyileştirilmesi.
6. HIV/AIDS, sıtma ve diğer sayrılıklerle savaş.
7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması.
8. Kalkınma için çokuluslu ortaklık.

(<https://research.un.org/en/docs/dev/2000-2015>)

GELECEĞİMİZ

Uluslararası sözleşmelerle uzlaşmaya varılmış insan hakları ve özellikle çocuk hakları üzerine odaklanarak geleceğimiz üzerine düşününce insan umutlanıyor...

Peki, sözleşmeler ve yasalarla insanlara tanınan haklar kapsamında dünyada ne gibi gelişmeler olmuştur? Hangi konularda ilerlemeler kaydedilmiştir?

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin duyuruluşunun üzerinden 70 yıl geçmesine ve benzer haklara dair başka sözleşmeler yapılmasına karşın, ne yazık ki dünyada insan haklarını benimseyip uygulama konusunda sınırlı bir başarı sağlanmıştır. İnsanlar neden haklarına sahip çıkamamaktadır? Sahip çıkılamayan haklar ve yolunda gitmeyen konular nelerdir?

Savaşlar, çatışmalar, göçler, uygun olmayan ve değişen iklim koşulları, değişen üretim koşulları ve “fırsat eşitsizliği” nedeniyle insanın kıyğınlığı (mağduriyeti) 21.yüzyılda da artarak sürüyor. “Fırsat eşitsizliği” neden kaynaklanır? Adil olmayan yönetimlerden, gelir adaletsizliğinden, ayrımcılıktan, yoksulluktan, kırsal bölgelerde yaşamaktan, çatışma bölgelerinde yaşamaktan, dini, kültürel ve etnik farklılıklardan, engellilikten ... Sürüp giden savaşlara ve çatışmalara bağılı olarak göçleri ve insanların kıyğınlığını sorgulayınca, bu durumun sorumluluğunu taşıyanlar hangi güçlerdir, diye sormadan edemiyorum? Dünyanın çeşitli bölgelerinde çıkarılan savaşlar ve çatışmalar yüzünden insanlar vatanlarından, evlerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Savaş nedeniyle pek çok kadın ve çocuk yaşamını yitirmiş, sağı kurtulmayı başaran kadın ve çocuklar da sömürünün her türlüşüyle karşı karşıya kalmıştır.

“Bütün dünyada 40 milyon insan modern kölelik yapıyor. Zorla çalıştırılma, cinselliğini kullanarak para kazanmaya zorlanma ve borçlandırarak köleleştirme bu başlık altında toplanıyor...Bütün dünyada işkenceler sürüyor... Sığınma hakkı arayanların sayısı da 3 milyon 100 bine yükseldi... Günümüzde aralarında Almanya'nın da bulunduğı sadece on ülke sığınmacıların yüzde 80'ini barındırıyor. En fazla sığınmacı kabul eden ülkelerin başında Türkiye geliyor. Türkiye'yi sırasıyla Pakistan, Uganda ve Lübnan izliyor.” (10.12.2018, Deutsche Welle)

Çocukların yaşam hakkının korunmasıyla ilgili olarak taraf devletler, çocuğun yaşaması ve gelişmesi konusunda gösterdikleri çabaya bağılı olarak ne ölçüde başarılıdır?

Dünya üzerinde her gün otuz binden fazla çocuğun doğrudan yoksulluk ile ilişkili nedenlerle yaşamını yitirmesi engellenemiyor. Savaş, işgal, çatışma ortamları dünyada yetim sayısının artmasına neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre bugün dünyada 153 milyon yetimin olduğı bilinmektedir. Afganistan, Irak, Filistin, Sudan, Bangladeş, Hindistan, Çin ve Yemen gibi ülkelerdeki yetim rakamlarının verilere yansımadığı göz önünde tutulduğunda, bu rakamın 400 milyona yakın olduğı değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmalar, bu çocukların eğitim gibi pek çok temel haktan yoksun olduklarını göstermektedir.

Sözün yaşam hakkına dayandığı yerde “Yüreği Ağzında Güz”den bir şiirimi paylaşmak isterim:

ARKA SOKAKLAR

Anlattığım gibi oldu her şey

Karıştı usum, duygularım

Görmek isterken yağmuru

Tutabilirdim oysa damlayı

Öylesine küçüktüm

Duymak isterken yaşamı

Yine de büyümedi dünyam

Kafamın içinde ağırlaştı

Akarken arka sokaklara

Anlıyorum taşınmaz olandı

İnsanın yaşam hakkı

Binyıl Kalkınma Hedefleri Bağlamında Sonuçlar (Yayımlanma tarihi 07 Tem 2014)

1. Yoksulluk oranı 1990 ve 2010 yılları arasında yarı yarıya azaldı; ancak 1,2 milyar insan aşırı yoksulluk içinde yaşıyor.
2. 2000’li yılların başlarında kayda değer bir ilerleme sağlanmış olsa da okulu bırakan çocuk sayısını azaltma konusundaki ilerlemeler belirgin bir şekilde yavaşladı.
3. Kadınlar kota sisteminin de desteğiyle parlamentolarda daha fazla güç sahibi oldu.
4. Önemli gelişmeler yaşanmasına karşın, dünya çocuk ölüm oranının azaltılması konusunda geride kaldı.

5. Anne ölüm oranını azaltmak için çok daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekiyor. Yoksulluk ve eğitimsizlik ergenlik çağında doğum oranının yüksek olmasına neden oluyor.
6. Çok sayıda AIDS olayı görülmeye devam ediliyor.
7. Her yıl milyonlarca hektar ağaç yok olurken toplam sera gazı salımı da her geçen gün artıyor.
8. Çocuk sömürsünü önlemek için resmî kalkınma yardımları en yüksek düzeye ulaştı ve geçen iki yıldaki gerilemeyi tersine çevirdi.

(<http://www.tr.undp.org>)

7 Mart 2018 tarihli UNICEF raporunda; sürdürülebilir kalkınma hedefleri yolunda sağlanan ilerlemenin ön değerlendirmesinde, 64 ülkede önemli veri yetersizliği olduğunu, verilerin izlenebildiği 37 ülkede ise ilerlemenin yetersiz kaldığını doğrulamaktadır. Rapor, sağlanan ilerlemeyi çocuk haklarıyla ilgili beş boyuta bakarak izlemektedir: Sağlık, eğitim, şiddet ve sömürüden korunma, güvenli ortamlar ve olanak eşitliği. Rapor, bütünsel ölçekteki veri yetersizliği sorununun ele alınması için yeni çabalar sergilenmesi çağrısında bulunurken, ülkeler ölçeğinde güçlü veri kurumları ve veri toplama sığası (kapasitesi) oluşturulmasının zaman alacağı gerçeğini de vurgulamaktadır.

11 Eylül 2018 tarihli UNICEF, Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu 2018 Raporuna göre:

- 2017 yılı için dünyada aç insan sayısı: 821 milyon (her 9 kişiden 1'i)
- Aşırı şişman (obez) yetişkin sayısı: 672 milyon (her 8 yetiştikinden 1'i)

Geçen yılın raporu, açlıktaki son artışın ardında çatışmalar, iklim ve ekonomik durgunluk olmak üzere üç etkenin yattığını belirtmişti. Bu yılki rapor ise gıda güvenliği alanındaki eğilimleri açıklamak üzere iklim değışkenliğine ve aşırılıklarına odaklanmaktadır.

Yapılan değerlendirme ve oranlamalara göre günümüz ile 2030 arasında:

- Var olan sayıya ek olarak 10 milyon çocuk daha beş yaşına gelmeden önlenebilir nedenler yüzünden yaşamını yitirecektir.
- 31 milyon çocuk yetersiz beslenme yüzünden bodur kalacaktır.
- 22 milyon çocuk ilkokul öncesi eğitimden yararlanamayacaktır.
- 150 milyon kız çocuk 18 yaşına gelmeden evlenmiş olacaktır.
- Çoğu çocuk olmak üzere 670 milyon insan içme suyu sağlama hizmetlerinden yoksun kalmaya devam edecektir. (<http://unicef.org.tr>)

Bu değerlendirmeler, gelecekle ilgili olarak insanın içini karartabilir.

Gelişmiş ülkeler, sürdürülebilir kalkınma, insanların temel hak ve özgürlüklere sahip olması, köleliğin azaltılması vb. için yeni hedefler belirlemeyi sürdürmekte ve azgelişmiş ülkelerin kapitalist sisteme entegrasyonu için çokuluslu iş birliği çerçevesinde yardım yapma çağrısında bulunmaktadırlar. Ancak, azgelişmiş ülkelerin kalkınamamasının nedeni olarak kendi yürütmüş oldukları politikaları sorgulamamaktadırlar. Demokratik bir katılım gözetmeden belirlenen hedefleri az gelişmiş ülkelere önermektedirler. İnsan hakları gözetilerek, demokratik ve adil yönetimlerle yerel kaynakların değerlendirilmesi, tarımın ve nitelikli üretimin geliştirilmesi, toplumsal barışın sağlanması yolunda planlamalar yapılması, sosyal ve kültürel sorunları çözme yolunda yerel adımlar atılması, eğitimde ve işe yerleştirmede ayırım gözetmeden eşit olanaklar sağlanması gibi konular az gelişmiş ülkeler için giderek gündem dışı olmaktadır.

Bir yandan doğa olayları ile insanların sürekli savaşımlı sürerken yeryuvarı ısınması ve iklim değişimi geleceği nasıl etkileyecektir? Yeryuvarı ısınmasının nedeni, gazyuvarına (atmosfere) salınan gazların sera etkisi yaratması olarak tanımlanmaktadır. Veriler, sera gazlarının gazyuvarında birikmesiyle 1800'lerden sonra hızlanan sanayileşme arasında doğru orantılı bir bağlantı olduğunu, 20. yüzyılın ikinci yarısında ise tüketimin hızlanması ve yaygınlaşmasıyla ivme kazandığını gösteriyor. Bu etkilere yeryüzündeki hızlı nüfus artışı ve hidrokarbonlara dayalı yakıt kullanımı da ekleniyor.

19.yüzyıl "Sanayi Devrimi" buhar makinesi ile gerçekleşti ve elektriğin üretime uygulanması da çok önemli bir gelişmeydi. 20. Yüzyılda ortaya atılan iki bilimsel

kuramdan Albert Einstein'ın "Görecelik Kuramı"nın yarattığı sonuç "Nükleer Enerji", "Kuantum Mekaniği"nin yarattığı sonuç ise "Mikroelektronik Devrim" oldu." Fiber optik teknolojisi" de bilimsel bir devrim olarak onaylanan "kuantum kuramı"yla ilişkilidir. Bilgiye ulaşmanın ve bilgi dağıtımının yeni iletişim araçlarıyla yapılması, bilgi çağından iletişim çağına girdiğimiz şeklinde yorumlanmıştır. Hedef, "nanoteknoloji"dir. Parçalarını moleküllerin oluşturduğu makinelerin yapılması ve programlanabilir moleküler makinelerin kullanılmasıyla başka moleküler makineler yapılması orgüdümü (stratejisi), "mikroelektronikle mikrobiyolojinin işbirliği"dir. "Teknolojinin evrim süreci" içinde değerlendirilen "bilim tabanlı teknolojiler", genellikle önce askeri amaçlarla değerlendirilmekte, daha sonra ekonomik beklentileri karşılamak için sivil alanlara yaygınlaştırılmaktadır. Yayılımın sonuçları ortaya çıkınca da devrimden geçilmemektedir! Bilim ve teknoloji arasındaki sınırın belirsizleşmesiyle her iki alandaki gelişmelerin sonuçları ve etkileri iç içe geçiyor... (Güdümlü Teknolojinin Devrimleri/Sorun Polemik 7, 2003, N.G.A.)

Yapay anlak (yapay zekâ) devriminden ve önümüzdeki dönemde gerçekleşecek büyük değişimlerden sıkça söz edilmeye başlandı! Bu hızlı değişimler, gelecekte ne gibi sorunlar yaratabilir, tartışma konusu... Anamalcılığın (kapitalizmin) dikkatleri uygulayimbilime odaklamasının temel nedenlerinden biri uygulayimbilimin basit emeğin yerine geçebilme özelliğidir. Yapay aygıtların (robotların) kullanımı, özdevim (otomasyon) ve esnek üretim nedeniyle üretim koşullarının değişmesine bağlı olarak ileride işsizliğin artacağı düşünülmektedir... Öte yandan iletişim araçlarıyla insanın ekinel (kültürel) çevresi yeniden üretilmektedir. Gerçek ile kurgu arasındaki çizgi yitip giderken insanların tutum ve davranışları denetlenebilir olmuştur. Farklı sunumlar, algılama ve tepki süreçlerini bozarak toplumsal ilişki kalıplarını etkilemektedir...Doğal dünyaya zarar veren uygulayimbilim ürünleri, insanların gereksinimleri göz önünde tutularak tasarlanmamıştır. 'Güdümlü Teknoloji' en büyük gösterisini savaş alanlarında yapmaktadır. Anamalcılık, ekonomik bunalımları (krizleri) genelde savaşlar ve sömürü ile aşabilmektedir! Ve bilindiği gibi, asıl değişim, anamal ya da anapara (sermaye) alanında olmuştur... Gerçek üretim ilişkileri önemini koruyabilir, etkin olabilir ve yeni uygulayimbilim ürünlerinin insanlığın yararına kullanılabilmesi söz konusu olursa barışa bir şans

verilmiş olabilir! (Savaş Karşısında Şairin Sorumluluğu/Şiir Tasarımı ve Süreçler, 2005, N.G.A.)

Anımsanabileceği gibi Nobel ödüllü fizikçi Stephen Hawking, yapay anlağın insanlığın en büyük başarısı olduğunu belirterek, bu uygulamaların sayrılıkları, savaşları ve yoksulluğu sona erdirebileceğini, denetimden çıkması durumunda ise yapay anlağın insan ırkının son başarısı olacağını değerlendirerek uyarıda bulunmuştu. Yine uygulamalı bilim uzmanı Elon Musk, “uzak gelecekte yapay zekâ karşımızdaki en büyük varoluşsal risk olabilir,” uyarısını yapmıştı. (Varoluşsal risk: İnsanlık üzerinde kalıcı ve yıkıcı bir etkisi olabilecek bir şey.)

Ya insansız bir geleceğin hesabını kimler verecek? Daha önceki bir yazımda değindiğim gibi, yine ‘gelecek insansız olmasın’ diyerek “Yüreği Ağzında Güz”den bir şiirimi daha paylaşıyorum:

YİRMİ BİR KEZ

Çarşafılara bürünmüş çocuklar

Bombalanmış...

Dua ediyor

Yirmi bir kez büyümüş çocuklar

Kandiller yanınca görüyor

Çok gelişmiş, şişmiş dünya

Füze başlı yıldızlar döküyor...

Isıtmaya mı sanılır?

Buz kesiyor

Yirmi birinci yüzyılda masallar

=====

GÖRÜŞMEN (DİPLOMAT)

Prof. Dr. SÜREYYA ÜLKER

Yunancada “ikiye katlanmış”, “katlanmış kâğıt” anlamlarına gelip günümüzde “belge” anlamında kullanılan “diploma” sözünün türevleri olan “diplomasi”, “diplomat” kavramları dilimizdeki özleştirilmemiş batı kaynaklı alıntılardandır. Diplomatın dilimizdeki doğal karşılığı olan “hariciyecî” anlamındaki “dış işleri görevlisi” sözü kimi durumlarda uygun kaçmamakta, bu sözün tek seçenek olarak sunulması diplomasi kavramının karşılıksız kalmasına yol açmaktadır.

Konuyla dilsever Ali Hut’un 2010 yılındaki sorusu üzerine ilgilenmiştim. Kendisine 19 Ekim 2010’da verdiğim yanıtta diplomasinin Almancasının “görüşme sanatı” anlamına gelmek üzere “Verhandlungskunst” (Steuerwald 1983) olduğunu, buradan yola çıkarak bütün anlamlarını “görüşmenlik” sözüyle karşılamamızın uygun olacağını belirtmiştim. Yanıtımda “Diplomatın karşılığı görüşmen olacak, ancak kavramın doğal karşılığı olan dış işleri görevlisi yeğlenecek, bu sözün uygun kaçmadığı durumlarda “görüşmen” sözü kullanılacaktır. Kavramın değişmeceli anlamının karşılığıysa değişmez bir biçimde görüşmen olacaktır. Diplomatığın karşılığı örekmen – öreksel (mimar – mimarî) (Saraç 1976) örneğine benzer bir biçimde “görüşmen – görüşmel” örneğini oluşturacaktır. Görüşsel demek istemiyorum; çünkü başka anlama gelebilir. Örek sözünün başka bir anlamı olmadığı, “örekme” diye bir eylem bulunmadığı için burada birebir aynı yöntemi kullanmamız olanaksız.

Diplomatik sözü bir nitem olmasının yanı sıra eski belgeleri konu edinen bir bilimin de adı. Çünkü Yunancada ikiye katlanmış, katlanmış kâğıt anlamlarına gelen diploma belge demek. Bu kavram bizim sözlüklerimizde yer almıyor. Bunun karşılığı “belgebilim” olacaktır. Bunun nitem haliyse “belgebilimsel” olacaktır” demiştim. Bu bilgileri 2014 yılında diplomasi, diplomat kavramlarının karşılıklarını soran dilsever dirger İrfan Yavuz ile de 9 Nisan 2014’te yazdığım yanıtta üleşmiştim.

Bu arada bir bilim dalı olarak diplomatiğin karşılığının TÜBA’nın 2011’de yayımlanan sözlüğünde “belgebilgisi” olarak verildiğini (TÜBA 2011) belirtmekte yarar görüyorum. Adı geçen sözlükte söz konusu terim biri kitaplıkbilimle uluslararası ilişkiler alanındaki bir bilim dalı, öbürü geçmişbilim alanındaki bir bilgi dalı olarak tanımlanan iki ayrı kavramın karşılığı olarak sunulmuştur. İkisinin de Almanca karşılığı “Urkundenlehre” olarak verilmiş olup, “Lehre” sözü Almancada bilim anlamına gelmektedir. Bilginin Almanca karşılığıysa “Kunde”dir. Örneğin coğrafyanın Almanca karşılığı “yer bilgisi” anlamına gelmek üzere “Erdkunde”dir. Dolayısıyla belgebilimin belge bilgisinden daha doğru bir karşılık olduğunu düşünüyorum.

Saraç T. Fransızca – Türkçe büyük sözlük. TDK. Ankara, 1976.

Steuerwald K. Türkçe – Almanca sözlük. ABC. İstanbul, 1983.

Türkçe bilim terimleri sözlüğü. Sosyal bilimler. TÜBA. Ankara.2011

=====

Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Dili

Prof. Dr. YILDIZ TÜMERDEM

Türkçe Okuyabilmek-Yazabilmek-Konuşabilmek...“Kutsal ve vazgeçilmez üçlü” diyorum bu birlikteliğe... Dünde olduğu gibi, bu günde bu birlikteliğin ışığında çağdaş bilgilerle donanma özgürlüğümüzü, bu özgürlüğü bize armağan eden, evrende eşi benzeri olmayan, o Büyük İnsanın topraklarımızda filizlenmesini, kökleri ile evrene yayılarak benzeri görülmemiş bir ulu çınara dönüşmesini, Büyük Gücün değerli bir armağanı olarak yorumluyor ve de kabul ediyorum...

Anadolu topraklarında, Ay Yıldızlı Al Bayrak altında yaşayan Türk Ulusunun her ögesi; doğmamış bebekten doksanlı yaşlara kadar kadın ve erkek her bireyi Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK’ ün İlke ve Devrimlerinin ışığında oluşturulan, tüm haklardan ayırimsız yararlanırlar. Özgürdürler ve evrenin hiçbir yerinde, hiçbir ülke ve toplulukta görülmemiş bir şansa sahiptirler. Erdemli insan da; bütün bunların değerini bilendir...

Türkçe konuşarak başladık yaşamaya. ABECE’mizle/Alfabemizle birlikte yürüdük bizi aydınlığa yönlendiren okullarımızın ışıklı yollarında. Minarelerimizden, müziğimizin güzel nameleri ile göklere uzanan Ezanlarımızı Türkçe dinledik ve iki elimizi açarak Türkçe dua ettik, bizi yaratan Büyük Güce kirlenmemiş, tertemiz yüreğimiz ve aydınlık beynimizle. Türkçe söyledik marşlarımızı. Yazılarımızda,

dizelerimizde, şarkılarımızda, türkülerimizde, sazımızda, sözümüzde güzel ve duru Türkçe'mizin bahar çiçeklerinin yitimsiz kokuları vardı hep. Çevremizdekilerle Türkçe konuşarak anlaşıyorduk. Bu bizleri onurlandırıyor, mutlu ediyordu. Düşlerimiz ve imgelerimiz de Türkçe idi. Oralarda doğmasak, büyümesek, oraları görmemiş olsak bile, Dilimizin Ana-Ata topraklarını, Orta Asya doğasının özlemi ile doluyduk her zaman. Bir gün oraları görmek düşlerimizi süslüyordu...

Gazi Mustafa Kemal Atatürk; uzun yılları geride bırakarak, her yıl yeniden yenicesine, yaşayarak, Toprağımızı, Ay-Yıldızlı Al Bayrağımızı, Kimliğimizi, Özgürlüğümüzü, Ana-Ata Toprağımızın Dili olan Türkçe'mizi, 1928 yılında kara tahtanın önünde, elinde beyaz tebeşirden dökülen harfleri yazarak; "Güzel Dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim uyumlu ve zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir." sözleriyle tanıtmıştı. Türkçemiz ile ilgili görüşlerini 2 Eylül 1930 tarihinde ; " Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk Dil, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil, şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk Milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır." tümcelerini Türkçe olarak, el yazısı ve Gazi M. Kemal imzası ile bizlere armağan eden, Atamıza ve onu yalnız bırakmayan, başta İsmet İnönü olmak üzere, tüm çalışma arkadaşlarına çok şey borçlu olduğumuzu unutmuyoruz, unutmayacağız... Atamızın, bu ve buna benzer çağdaş bırakıtlarını koruyan, onları kuşaktan kuşağa taşıma görevini onurla yerine getirmeye söz veren ve sözünü tutan çocukları ve gençlerini dikkatle izlediğine, onlarla gurur duyduğuna inanıyoruz. Kaç yaşında olurlarsa olsunlar, Atamızın ilke ve devrimleri ile yetişmiş Cumhuriyet Öğretmenlerimiz de, yetiştirdikleri çocuklarımız ve gençlerimizin, Ulusal Birliğimiz kadar, Ana-Ata Dilimizi koruyacakları konusunda inançlarını yitirmemeleri, onlar kadar bizleri de yüreklendirecektir. Aydınlık yarınlara" diyoruz, kıvançla... Övünçle... Gururla...

Günlük; Ana-Ata Toprak Dilimiz. İstanbul Kadıköy-Feneryolu-1985

=====

“AKILLA BİR KONUŞMAM OLDU” (*)**HASAN AKARSU**

Müzik sanatçısı Fazıl Say, 1970 doğumludur. Babası müzik sanatçısı ve yazar Ahmet Say’la 1975-76 yıllarında İstanbul-Kadıköy Merkez Kiraathanesi’nde Cemal Süreya yanında tanıştığımda demek ki Fazıl 5-6 yaşındadır. Onları izlemeyi sürdürdüm. Ahmet Say’ın kitaplarını okudum. Fazıl Say için 22 Mart 2010’da Cumhuriyet’in “Olaylar-Görüşler” sayfasında bir yazı yazmış: “Türkiye’yi yurt dışında onurlandıran, ulusal-evrensel sanatçımız” diyerek 2010’da Almanya- Ruhr’da verdiği konserde on altı dakika ayakta alkışlandığını belirtmiştim. Yapıtlarını ve konserlerini anlattığı “Akılla Bir Konuşmam Oldu” kitabını da severek okudum. Önsözde:”...Hiç durmadan çalışmaya ve üretmeye inanan, iyiyi, güzeli, hayali, cesareti, müziği, hayatı paylaşmak isteyen bir müzisyenin aklına düşen notlar gibi düşünülmeli.” diyor bu yapıtı için. Dünyam, Yüzler, Şairlerim ve Çocuklarım adlı dört bölümden oluşan yapıt, bir müzik şenliği niteliğindedir.

Fazıl Say, çalışmalarını, bilgisini, kültürünü, yaratıcılığını tüm içtenliğiyle yansıtırken sevgilisi Ece’den, kardeşi Güvenç’ten, babası Ahmet Say’dan, annesi “Atatürk kızı” dediği Gürgün Say’dan, kızı Kumru’dan, eski eşi Gülyar Balcı’dan vb söz ediyor. Her yıl 100-120 konser veren, arabesk müziğe karşı çıkan Say, 2017’de Paris’te Nâzım Hikmet Gecesi’nde çaldığında övgüyle karşılanır. Beş yaşından beri müzikle uğraştığını, müziğin “En evrensel dil” olduğunu, “Özünde iletişimdir müzik” dediğini belirtmeliyiz. Dünyada sevginin gücünü kanıtlayan, kültürlerin kardeşliğini savunan bir sanatçı olarak Ortadoğu’da bile Batı Müziği oluşumları olduğunu söyler. Antalya Piyano Festivali’ni menajeri Adıyaman-Tut’tan olan Kadir Dursun’la kurduklarını açıklar. 2014’te festivalden ayrılışını Belediye Başkanı Menderes Türel’in AKP’den seçilmesine bağlar. Sanatın halkla bütünleşmesini ve sağlam bir eğitim sistemi olmasını ister. Atatürk’ün değerini son 15-20 yılda, karşıt görüşler güçlenince anladığımızı vurgular. “Atatürk bu halkın gönlündedir” diyen Say, Cumhuriyet’in aydınlanmacı sanatçılarından

olduğunu her olanak bulduğunda yansıtır. Devlet Korosu ona kapılarını kapatınca kendi korosunu kurma savaşımını verir. Genç yeteneklere yardım etmenin erdem olduğunu bilir (Can Çakmur, Berfin Aksu, Iraz Yıldız, Nil Kocamangil, Dorukhan Doruk, Nil Venditti, Kaan Turan, Can Okan, Murat Cem Orhan vb). “Sanat umuttur” diyerek, ailelere çocuklarını müziğe yönlendirmelerini salık verir.

Yapıtın “Yüzler” bölümünde, Tarık Akan’la dostluğunu ve onun klasik müzik sevgisini yansıtan Say, sevdiği müzisyenleri ve çalışma arkadaşlarını tanıtır. Önemli bulduğum birkaç notu aktarmak isterim. Mozart’ın 35 yıllık yaşamında 620 beste yapması, Beethoven’in huysuz adam olarak Viyana’da 40 yılda 82 ev değiştirmesi (komşularınca kovulması) ve 49 yaşında tam sağır olduğu halde müzik yapması vb. Say’ın tanıttığı o kadar çok değerli sanatçımız var ki saymakla bitmez. Yaşar Kemal’in onun için:“Fazıl Say, Türkiye için bir mutluluktur” dediğini de belirtelim. Say, “Köprüler kuran bir müzisyendir. Doğuş Otomatik’in desteğiyle “Türkiye Yollarında Bir Virtüöz” projesini gerçekleştirir. Dedesi matematikçi Fazıl Say’ın 1920’lerde Almanya’da olup Hasan Âli Yücel’in sağ kolu olduğunu, İstanbul Erkek Lisesi Müdürlüğünü yaptığını, kumar tutkusu yüzünden apandisit patlamasından öldüğünü belirtir. Ünlü sanatçılarımızdan övgüyle söz eder.

“Şairlerim” bölümünde, halk müziğinin renklerinden yararlanıp evrensel nitelikteki “Nâzım Oratoryosu”nu bestelediğini, Genco Erkal’ın baş rol oynadığını açıklar. İlk Şarkılar’ı, Yeni Şarkılar’ı, sevip tanıdığı ozanların şiirlerinden besteler: Metin Altıok, Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ece Ayhan vb. Güz Şarkıları’nda ise en çok sevilen sekiz ozanın şiirinden sekiz parça vardır. “Çocuklarım” bölümünde, umudu yitirmemek gerektiğini vurgular. 24 yıldır yaptığı konçertolarını, senfonilerini, oda müziği ve solo piyano yapıtlarını tanıtır.

Fazıl Say, “Akılla Bir konuşmam Oldu” kitabıyla müzik yapıtlarını, çalışma arkadaşlarını, ünlü müzisyenleri tanıtarak yazınımıza da katkıda bulunuyor. “Karanlığın içinde ışık saçan Atatürk”ün yolunda, yurdumuzu aydınlatmayı sürdürüyor.

(*)Akılla Bir konuşmam Oldu-Fazıl Say, Anlatı, Doğan Kitap, 17. Baskı, Aralık 2017, 270 s.

ÖYKÜLER

NEYLERSİN BU İŞ BÖYLE

TURGUT ACAR

Her zamanki yerimde, pencerenin önündeyim. Bakınıyorum. Kimsesiz sokağım, kendi halinde.

Martın sonları. Ağaçlar da taze yeşil yapraklar sürgün halinde, daha büyümemiş. Mavi bir gökyüzü, güneş her yere el atmış. Arabalar geçiyor, insanlar gülüşüyor, bir de uçurtmalar, derin mavilikte uçuşan renkli çocuk düşleri...Daha neler, neler...

Her şey güzel güzel de ama annem hasta. Yatıyor, ateşi yüksek. Eşim, tas içine koyduğu tülbenti batırıp sıkarak alnına koyuyor annemin. Bir yandan da:

" Bu böyle olmaz, diyor kendi kendine, doktorluk bu, başka yolu yok. Nerede yaşıyoruz, dağ başında mıyız. Olmaz böyle..."

Sesindeki köşelerden bana duyurduğunu anlıyorum. Anlıyorum da, cepteki paranın kısalığı konuşmamı engelliyor.

Ayaktayım. Odada bir boy gidip geliyor. Pantolonumun sağ cebin de on üç madeni para var. Durmadan onları sayıyorum. Bir, bir daha...Sayarken paranın sesi odada yankılanıyor...

Dayanamadım:

" Yeni değilki, bıldır da böyle hastalanmıştı, dedim, ateşliydi, sirke iyi gelmişti o zaman...Şimdi..."

Eşim burnundan soluyordu. Sirkeli tülbenti annemin alnına koyarken elleri titriyordu.

" Önce cebindeki o paraların sesini kes çıldırtacak beni, sonra, şimdi dedin, şimdi de ne...ben söyleyeyim, şimdi iyi gelmiyor.Anladın mı? Saatlerdir koy kaldır hep aynı. Cayır cayır yanıyor zavallı. Sayıklıyor da." dedi

Havayı dağıtmak için:

" Ben de duydum, dedim, hep de Erol diyor."

" Derdinden anlıyor da ondan..."

" Derdin başı para, para olunca..."

Eşim tülbenti değiştirdi. Geçmişten bir şeyler anımsayarak sustu. İşimin yolun da, paramın bol olduğu günleri...

Elini sirkeye batırarak :

" Sirke bile ısınmış, dedi, yokluğun gözü kör olsun..."

" Erol dayım bir gelse..." dedim.

" Bir gelse, annem de sayıklıyor." dedi eşim.

' Erol' adını duyduğundan mıdır, nedir annem başını kaldırarak:

" Geldi mi Erol' um" dedi.

Eşim:

" Gelmedi anne, dedi, gelmedi ama eli kulağındadır."

" Telefon mu ettin?" dedim eşime.

" Ettim, dedi, ne yapayım umarsız kaldım... Çok işi varmış ama bir soluk uğrayacakmış, öyle dedi...Sen de yoktun..."

" Olsam nolacaktı ki?" dedim.

" İşte bunu doğru dedin... Şimdi buradasın da ne oluyor ki..."

" Sus hele ,dedim eşime, kapı mı çalınıyor ne ?"

Eşim annemi bırakıp, ellerini kağıt havluyla kurulayarak koştu. Kapının açıldığını duydum. Annem de kulak kesilmişti. Başını kaldırmış oda kapısına bakıyordu. Sesler geliyordu.

" Hoş geldin" diyordu eşim.

Dayımdan önce, tütün kokan nefesi odaya yayıldı.

" Hoş gördük gelin..." diyerek.

Sesi duyan annem şöyle bir dirildi, gözleri parladı.Kendini yukarı çekip yorganın altından çıktı. Oturdu.Gözü oda kapısında,

" Seni verene kurban olayım, canım benim..." diyerek duyulur duyulmaz mırıldandı.

Alnındaki sirkeli tülbenti bir eliyle bastırarak:

" Erol geldin mi?" Dedi.

Yanıt ağzın da odaya giren dayım?

" Geldim ablam, geldim" diyerek boynuna sarıldı, sen hasta olursun da ben durur muyum, işte geldim..."

Annemin can suyu kaynadı sanki. Biraz daha dikeldi. Alnındaki tülbenti eşime verdi.Yatağın yanın da dayıma yer açtı. Dayım otururken:

" Ateşin mi var? Diyip eliyle alnını yokladı annemin, pek o kadar yok " dedi.

Bu sözün etkisiyle annem gülümseyerek,

" Sen geldin de ondan" dedi. Gülüştüler.

Dayım arkasını döndü, cebinden çıkardığı kağıt paralardan bir kaçını ayırıp yastığın altına koydu. Annemin elini avucunun içine aldı. Sonra bir süre bakiştılar,

" Sen bizim gülümüzsün, dedi anneme, sen hasta olma, durup düşündü, sonra, doktora gidelim mi," diye sordu.

"Yok yok, dedi annem, doktor mktor istemem...sen geldin ya yeter bana..."

" Sen bilirsin canım bacım, dedi, demedi deme..."

Eşime döndü:

" Şunu al hele, dedi, hepsiyle gripin alırsın, bacımın doktoru odur..."

" He, dedi annem de, benim doktorum odur. Dilim varıp da söyleyemedim bir türlü, benim doktorum odur..."

Bu sözle dayım öylesine mutlanmıştı ki, içindeki sevinç onu renkten renge sokmuştu. Yöresine bakındı,

" Eeee gelin, dedi, şimdi kahvemi isterim."

" Hemen" dedi eşim, çıktı odadan.

Dayım biraz daha yaklaştı anneme. Başını omuzuna yatırdı.O da, daha dünden hazırmış gibi usulca yattı. Dayım saçlarını okşadı, ellerini öptü kokladı. Eşim kahveleri getirince ayrıldılar. Sessizlik. Kahvenin höpürtüsü duyuluyordu sadece odada.

Dayım bir alışkanlıkla, tütün tabakasını ceplerinde arandı bir süre. Sonra bacısı geldi usuna,

"İçmeyeyim, dedi, yeri değil..ablama dokunur...."

Tabakayı cebine koyarken saatına baktı,

" Oooo, ablam,dedi, geç olmuş gideyim ben..."

Kalktı.Annemi öptü, yastığın altını burnuyla imleyerek,

"Harcarsın, bitince haber sal gelemezsen bile biriyle yollarım."Dedi.

Saatına bakıp,kendini kalan zamana göre çarpıp bölerek, çıktı gitti. Gittiğinin öncesinde bir düşündü dayım,

" Ama neylersin bu böyle" dedi içinden yine de gitti.

Annem devindi yatağında,dikeldi biraz.Sırtını yastığa dayadı, baş örtüsünü düzeltti. O da dayımın gidişini izlerken:

" Ama neylersin bu iş böyle..." dedi.

Gözleri ışıldıyordu...

=====

SİSTEKİLER

RUŞEN EŞREF

Aylardan Kasım. Soğuk bir gün. Hava nemli, ıslak... Şimdilik kar yok. Yarın, öteki gün belki kar da gelir. Karşısı vapur iskelesi....Güneş yerinde yok ama puslu ışığı denizin üstünde. Her nesne, zamanın tekerleğini çeviriyor kendince. Az önce iki serçe kondu bir yiyeceğin başına. Ekmek parçası mı, başka bir şey mi? Öyle yorgun ki gözlerim, iki metre ötesini bile seçemiyorum. Kendilerinden büyük yiyeceği çekiştiriyorlar yolun kıyısındaki alanda. Gözümü dikmiş bakıyorum. Durakta yolcu bekleyen dolmuşun arka penceresi ne kadar gösterirse o kadarını görebiliyorum ancak. Yiyeceği gören, kokusunu alan ikişer üçer oraya üşüşüyor. On'dan çok serçe birikti. Sisli göğün karnını yarıp, dışarı çıkıyorlar sanki art arda kuşlar... Serçenin biri tam kaparken düşürüyor, sonra öteki asılıyor, daha öteki sonra. Yoğun bir savaşım. O kadar hızlı yer değiştiriyorlar ki yiyeceğin çevresinde, saymak istesem, sayamam. Yorulup pes edenlerin yerini başkaları aldı. Sürüyor savaşım amansızca. Dolmuş kalkmadan öykünün sonunu da görsem keşke diye düşünürken; birden, nereden geldiyse, karganın biri aralarına daldı, ürpertip kuşları, kapıp götürdü yiyeceği kartal gibi. Bakakaldılar serçeler, küçücük gagalarına toprağı eşeleyip durdular... Az sonra kaldırımda yürüyen bir genç kız, olup bitenden haberi varmışçasına elindeki yarım simiti usulca yan taraftaki kuşlara yakın ağacın dibine bıraktı, kuşlar görmediler. Birazdan kuşun biri görür belki diyerek, bakışlarını oradan ayırmadan, merakla bekliyorum. İşte kuşlar gelmeye başladılar bile, yaprak yaprak döküldüler alana. Yiyeceği ellerinden alınan o kuşlar mı, başka kuşlar mı? Görünür özdeşlikleri içinde ayırımsamak güç. Nasıl da haberleri oluyor olup bitenden şu kuşların! Nasıl bir iletişimse, her şey onlara solukları kadar yakın. Gelenlerin arasında martılar da var. Karınları, gözleri aç martılar...Kiminin kanadı pörsümüş, beyazı griye kaçmış, tüyleri azalmış kiminin. Kanatlarında denizin kokusu...Sonra bir tekir kedi katıldı aralarına. Az önce görmüştüm yan

tarafda miskin miskin uyukluyordu. Sonra başka kargalar...Çatılardan, direklerinin tellerinden, ağaçların tepelerinden akın edip geldiler, usulca kanatlarını savurarak pike yapıp yiyeceğin karşısına konup kıyısından köşesinden didiklemeye başladılar. Yeni bir savaşım bu besbelli, daha çetin bu kez.

Dolmuş dolmadı daha. Bir sonraki metrodan çıkacak yolcularla dolar belki. Her şeyi unuttum. İşi, gücü... Bir parçası mı oluyorum öykünün giderek yoksa? Dalıp gitmemek için belleğimi canlı tutmaya çalışıyorum. Bu sahneyi kaçırmak istemiyorum çünkü. Savaşım kızıştı iyice. Bu kez kimin olacak yiyecek? Olanları izlerken, serçelerin pes etmek üzere olduğunu görünce, onların yanında yer alıyorum içimden, bir içgüdüyle, düşüncelerimi bileyerek. Dileğim, bu savaşımı güçlülerin yitirmesi.

Bertolt Brecht'in " Köpek Balıkları İnsan olsalardı" Ve onlar "küçük balıklara iyi davranırlar mıydı ve niçin iyi davranırlardı? Öyküsünü düşündüm, onun üzerinden "Bay "K"nın sorularını... Öykünün belleğimde kalan tümcelerini, düşünce aralıklarıyla yanyana getirerek bu durumla ilişkilendirirken yeni benzeşimler oluşturunuyorum kendimce, sürezde geriye gidiyorum. Değişen bir şey yok. Doğayla insanın karşılaşmasında, insanla kendi soyundakilerin yeryüzünü ele geçirişleri, yarattıkları açlık, yoksulluk, acı, kanlı savaşlar hepsi birden dolmuşun penceresinden görünen alanı bir tiyatro sahnesine dönüştürüyor gözlerimin önünde güpegündüz. Kargalar kartal, kediler aslan oluyor birden sonra canını kurtarmak için oradan oraya kaçışan ürkek tavşanlar, körpe güvercinler ve kirpiller, kendilerine çekilip dikenleriyle bile kendini savunamayan kirpiller... Bir ormanın içinde miyim? Yeryüzü savaşlarının ortasında mı? Hava boz bulanık. Karşısı görünmeyen duvar, bir türlü aşılamayan. Ön sırada yer alanlar yenginin iyesi olanlar: Evrenin kralları, ülkelere dağılmış tanrıların soyundan gelenler, yeryüzü paylaşımının öncüleri, suçlular, güçlüler...

Yanımdaki boş yere oturmak için, içeri dalan birinin: " Beyefendi biraz öteye kayar mısınız?" sesiyle toparlanıyorum. Hafiften motor sesi gidiyor muyuz? Gök küçüldü iyice. Tek kanatlı bir güvercin gibi çırpınan bulut parçasının altında karganın biri geriniyor.

BEHRAMAĞA İLKOKULU (BAKIRKÖY)

(Bu anımsı öyküde geçen tüm olaylar ve adlar gerçektir.)

YILMAZ ÇONGAR

Sonradan büyüklerimden duyduğuma göre beni okula bir yıl erken göndermişler, 1942 yılında, herhalde o nedenle olacak, derslere pek aklım ermezdi. Benden iki buçuk yaş büyük olan Nevin ablamla birlikte giderdik Üçüncü İlkokul'a (sonradan okulun adı Behramağa İlkokulu olmuş). Okul tam gündü, öğle yemeği için eve gelirdik, yemek yer yine gider, yine dönerdik. Bugünkü gibi okul servisleri yoktu, cumartesi günleri de okul vardı fakat yarım gün (biz, yarım azat derdik) ve o gün çok sevinirdik.

Evimiz köşedeydi, bir yönü İskele Caddesi'ne bakardı, diğer yönü Kartopu Sokağı'na. Üç katlı, balkonlu, cumbalı, ahşap bir evdi. Eskiden Rumlar otururmuş. Salonu mermerdi, duvarları tanrıların, lir çalan kanatlı meleklerin, boynuzlu şeytanların resimleriyle doluydu.

Sabahları ıhlamurla yapılan kahvaltıdan sonra, (çay Seylan'dan gelirdi, Rize çayı o yıllarda yoktu.) annemiz siyah önlüklerimizi giydirir, beyaz yakalarımızı takar, ablamla okula yollarına düşerdik. Benim çantamda alfabe, tek çizgili defter, çift çizgili defter, nur kalem marka kurşun kalem, kalemtraş bulunurdu, boynumda da ortasından ipe geçirilmiş silgi. Beslenme çantası diye bir şey bilmezdik. İskele Caddesi'nden Hatboyu'na doğru yürürdük, deniz arkamızda kalırdı, bakınca denizüstü gazinosu, banyolar görünürdü, dalgaların sesini duyardık. Bir köşebaşı ileride solda çok büyük bahçeli, ağaçlar arasında Bakırköy Erkek Ortaokulu vardı, parmaklıklardan bakardık, hep erkek çocukları, kravatlı, ceketli ve okul kasketiyle. Hilmi ağabeyim de orada okurdu, altıncı sınıftaydı, sonrası kader, o yirmi iki yaşında tüberkilozdan ölecek, annemin ağlamaktan gözleri görmeyecek. O yıllar hemen her aileden bir iki kişi

tüberkilozdan ölürdü. Ortaokul müdürünün adı Orhan Veli Tüte idi, ağabeyimin müdürü diye ben de ondan korkardım, sonra ortaokulda bizim de müdürümüz oldu.

Daha ilerdeki sol köşede Halkevi vardı, bahçesinde spor yarışmaları, kutlamalar ve düğünler yapılırdı. Tiyatro salonu ve kitaplığı da bulunurdu. O bina duruyor ve şimdi Bakırköy Sanatçılar Derneği olmuş. Karşı köşede kasap Koço, onun biraz aşağısında dişçi Ağnidis vardı.

İstanbul Caddesi'ni dikkatli geçerdik, faytonlar, at arabaları çarpmasın. İnsan çok azdı, Bakırköy'ün nüfusu yirmi bin, Türkiye'nin nüfusu onsekiz milyondur. Huban Sokağı okulumuzun sokağıydı, soldaki ilk binada (İnhisarlar İdaresi) yazardı, ne olduğunu hiç anlamaz, heceleyle heceleyle okurdum, sonra (Tekel İdaresi) yazdılar, onun da anlamını yıllar sonra öğrendim. Okuma yazmayı biraz ilerlettiğim için olacak, sokakta gördüğüm her yazıyı hevesle okumaya çalışırdım, Doktor Tülyan, Doktor Nabetyan, Doktor Peştimalcıyan, Doktor Sedefçiyan, o günkü aklımla (Türkler hiç doktor olmuyor mu?) diye düşünürdüm. Birgün, İstanbul Caddesi'nde güzel bir binanın kapısındaki tabelayı okuduğumda çok sevinmiş ve gurur duymuştum: Doktor Ekrem Hür. Ne yazık ki, Dr. Ekrem Hür'de ağabeyim ölüm döşegindeyken bizim evimize gelip, onun son muayenesini yapacak ve (hastanın canı ne isterse onu yediriniz) diyecekti. Babam durumu anlamış ve ağlamıştı.

Huban Sokağı bittiğinde, okulumuza girerdik . Bahçesinde çocuklar cıvılcıvılcıvı oynar, koşardı. Ablam beni bırakır, arkadaşlarına katılır, ben de doğru her zamanki duvarımın dibinde durur, oynayan, koşan, bağırarak çocuklar izlerdim. Cebimdeki leblebilerden yedim bir bir. En sevdiğim şey fındık üzümüdür ama alamazdım, bir avuç leblebi beş kuruş, bir avuç fındık üzüm yirmi beş kuruş.

Öğretmenler bahçe kapısından bir bir içeri girerler, üçüncü sınıf öğrencileri, sınıf mümessilleri onları kapıda karşılar bazıları çiçek verir ve "Günaydın Öğretmenim!" derlerdi. Ben yine duvarın kenarından onları izlerdim. Bizim öğretmenimiz Faize Öğretmen kahverengi elbisesi, yanında bizden daha küçük olan oğlu Engin'le, Afife Öğretmen yakası kürklü mantosuyla ve Bayan Müdür lacivert elbisesiyle kapıdan girerler.

Pazartesi günleri Korkma Sönmez (İstiklal Marşı) okunurdu, Göndere bayrak çekilir, hepimiz (hazır ol) da dururduk, sonra sırayı bozmadan yan kapıdan sınıflara girerdik. Bir sırada üç öğrenci otururduk, öğretmen tahtaya Ünitemiz'i yazardı. Dersin konusu anlamına gelirdi. Bazı öğrenciler otururken sallanırlardı, öğretmen anlar, onu tuvalete gönderirdi, Hatta bir defasında bir öğrenci küçüksuyunu sıraya kaçırmıştı da yanında oturanlar da ıslanmıştı. Ben ders saatlerini hiç bilmezdim, zil çalar, sınıfa girerdim, zil çalar çıkardım. Sabah üç ders, öğleden sonra iki ders. Bazen öğretmenimiz bahçede hepimize oyun oynatırdı, tavşan kaç, mendil kapmaca, körebe filan. Arkadaşlarımdan arasında adlarını anımsadıklarım var, Erol Erdün (Evkeri okula bitişikti), Burhanettin Has, Hüsamettin, Aysel Yüksel iki kız kardeş, Güner Acar, Attila (Babası subaymış, okula bir askerle gelirdi) Lelet Pinhas. Okulda öğrendiğimiz şarkılar vatan sevgisini çağırırdı:

Türk Yurdu bir uçmaktır (cennettir), yoktur evrende eşi,

Türk Yurdu dört bucağın en parlayan güneşi,

İzmir Ege incisi, Antalya eşsiz bir yer

Adana'nın pamuğu binbir övünce değer.

Okul dönüşü çoğunlukla çantamı eve bırakırdım, doğru sokağa. Hava kararana dek oyun oynardım, çelik çomak, bez topla maç, topaç çevirmek ve bilye (kafa karış veya mors) vb. Arkadaşlarım, Naci Kızıldağ; İsmail Kızıldağ, (ablaları Bahriye'de ablamın arkadaşıydı, daha büyük ablalar da vardı, Şükrü Bey'in kızı Süheyla, bizden üç ev uzakta oturan Yıldız gibi, onlar bisiklete biner, vın vın önümüzden geçer, biz de imrenerek bakardık), Bahattin, Erol, Avni Bey'in oğlu Doğan Uluç vb.

Bakırköy'de üç kilise vardı, iki cami. Akşam saat yedide çanlar çalmaya başlar, ben doğru eve girerdim. Çok acıkmış olurum, ne çare ki, kıtlık vardı. İkinci Dünya Harbi yılları, herkese karneyle günde yarım ekmek veriyorlar, o da siyah, şimdiki kepek ekmekler gibi, içinden saman çöpü bile çıkıyor, un yok, makarna yok, şeker yok. Ben sofrada doymazdım, ekmeği hala çok severim, çok yerim, eve de çok ekmek alırım. Şeker yokluğundan herkes uyuz olmuştu,

öğretmen tırnak muayenesi yaparken parmaklarımızı açtırır, araları pütür, pütür olanları eve gönderir, onlar uyuz olmuşlar. Geceleri pasif korunma vardı, pencereler ışık geçirmeyen kalın siyah perdelerle örtülürdü. Almanlar, Trakya sınırına dayanmıştı, İskele Caddesi'nden tabur tabur asker geçerdi rap.. rap.. rap. Marş ta söylerlerdi,

Ölmek var var var, dönmek yok..yok.. yok...

Döner isek biz , namus bize ar olsun!

Biz de askerlerin, yanında kaldırımdan koşar onları alkışlardık.

Birgün öğleden sonra okula erken gitmiştik, bahçede oynuyorduk. Nevin ablam iki arkadaşıyla yanıma geldi ve:

-Haydi sınıflara girelim, dedi. Hepsi yürümeye başladılar, ben de peşlerine takıldım. Meğer, zil çalmadan içeri girmek yasakmış. Biz, sınıfta sıraların arasından, üstlerinden bağıra bağıra koşup oynarken yan odada oturan Bayan Müdür, gürültümüzü duymuş olacak ki, elindeki altı köşeli siyah cetveli sallaya sallaya hızla içeri girdi. Sınıfın başka kapısı mı vardı, nasıl oldu bilmiyorum, ablam ve arkadaşları bir anda kaçmışlar, ben Bayan Müdür'ün karşısında kalakalmıştım. Çatılmış kaşları, hiddetli bakışları hala gözümün önündedir. Çok korkmuştum. Cetveli kaldırdı, ama vurmadı, diğer eliyle kulağımı yakaladı, sıktı, sıktı ve çekti, bir yandan da bağırıyordu:

-Ben size, zil çalmadan sınıflara girmek yasak, demiyor muyum? Haydi, çık bir daha da girme! Çok canım yanmıştı, kulağımı bıraktığı anda bahçeye kaçtım, doğru her zaman durduğum duvarın dibine, orada çömeldim, kaldım. Bir daha zil çalmadan sınıfa girmedim.

Aradan yıllar geçti, o arkadaşlarımdan bir kaçını ortaokulda gördüm, bir daha da hiç birini görmedim. Subay oldum, Erzincan'da, Erzurum'da, Trabzon'da, Çatalca'da, İzmir'de, İtalya'da yıllarım geçti, emekli oldum şimdi torunlarım var, ama Behramağa İlkokulunu, bahçesinde oynayan çocukların cıvıltılarını, öğretmenlerimi ve Bayan Müdür'ümü asla unutmuyorum,, onları hep sevgiyle, saygıyla anıyorum.

=====

UĞULTU

TÜRKAY KORKMAZ

Güneş perdesiz camdan içeri vuruyordu. Yatakta yön değiştiren kolumdaki saatte okulu açma zamanının geldiğini gördüm. Geç kalmadan tek kat giysimi aceleyle giyindim. Okulun yükseğe kurulmuş olması Kelköy’ü rahatça görmemi sağlıyordu. Köyden okula doğru koşuşturan çocuklar yorgunluk bilmiyorlardı. İki yıl önce depreme uğrayan Kelköy insanı yıldı. Tavuk kümesine benzeyen evleri iç içeydi. İçlerinde soluk benizli çocuklar yaşıyordu. Onlar her sabah maviye boyalı okula kurtulmak istencesine koşuyorlardı.

Kumlu, küçük, kısa ağaçlı köy yolu şimdi daha iyi görünüyordu. Gündüz gözüyle yolun taşlı olduğunu gördüm. Okulun bölümlerini tek tek inceledim. Okul müdürü Ertuğrul Büyüklü ile öğrencileri sınıflara aldık. Kırk dört kişi iki öbeğe ayrıldı. Dersliklerden uğultu kesilmemişti. Kapıyı açtığımı gören çocuklar birden sus pus oldular.

Dersliğimdeki öğrenciler ayakta karşıladılar beni. Burnu akan öğrenci “Mendilin yok mu?” uyarımla başını önüne eğdi. Cebimden çıkardığım mendilimle burnunu sildim. Çocuklar şaşkınlıkla bana bakıyorlardı. “Evet, artık herkesin mendili olacak, kendi mendilinizle burnunuzu sileceksiniz, tamam mı?” Hemen kurulmuş saat gibi, “Tamam öğretmenim.” diye derslik coştı.

Öğrenciler zilin çalınmasıyla hücum ettiler kapıya. “Sırayla çıkacağız çocuklar, yavaş yavaş.” uyarımı uğultuyu kesip başlarını önlerine eğerek yanıtladılar. Geride kalan öğrenci dikkatimi çekti. “Sen gelsene.” deyince şaşırdı birden. “Evet sen.” Sıkılmanlığı, utangaçlığı yüzüne oturdu, İri yarı vücudu sarsıldı “Sıra çek otur.” dedim.

Masama yakın oturdu. Okul yasası sayıp saçlarını yeni kestirmiş. Kararlı, dokunaklı sesiyle adını söyledi, “Yahya” Yine de akan sümüşü, sırtındaki önlüğü çocuklaştırıyordu onu.” Önlüğünün cebinde buruşmuş mendilini çıkarıp başını

benden kaçırarak burnunu sildi. Avucunda yuvarladığı mendilini kalın siyah keten pantolonunun cebine koydu.”Bu yıl okul bitiyor mu Yahya?” Başı önde “Evet” derken öğretmenin gözlerine kaçamak baktı. Mavi mavi gözlere bakınca bir hoş oldu. Güvenmek, rahatlamak gibi bir sevinci yakaladı. Öğretmenini sevdi. Yahya, Rıza ustanın oğlu olduğunu anlattı. “Babamın keseri, rendesi, testeresi geçimimiz; duvar terazisi bağımız, tarlamız!” diye yaşamını pek güzel özetledi. Ben de çok yakından tanıdım, artık Yahya benim en yakınım oldu. Sorunlarını sıkılmadan gelip anlatırdı. Sınıf başkanlığını arkadaşları onaylayınca daha yakın olduk Yahya’yla.

Günler sonra Yahya’nın evli olduğunu duyunca Rıza ustayı ziyarete gittim. Beni kapıda karşılayan çocuk kim ola düşünürken, “Gelinimiz.” diye yanıtladı beni Rıza usta. “Bu yaşta olur mu?” diye karşılık verince.”Hoca, kitaplarda yazıldığı gibi yürümüyor bazı durumlar, kimi kez de tersi oluyor.” Bu açıklama üzerine ne denilebilirdi ki!? Rıza usta belki de haklı.

Gece boyu Rıza ustayı, çocuk gelini düşünüp durdum ama en çok Yahya beni üzüyordu. Birlikte okulda olduğumuz günlerde konuştuklarımız, sızlanmaları yiyip bitiriyordu beni. Bu gerçek günübirlik bir konu değildi, sorunu çözmek öyle kolay olamayacaktı.

Okul uğultuya boğulmuştu, çocuklar bilmeden Yahya’yı oyuna katmaya uğraşıyorlardı. Yahya ise söylenmeyecek bir yükün altında çocukluğunu unutmuştu; oysa çocuktan daha...

=====

İYİLİK YAP DENİZE AT

HİKMET KURTER

Beş kişiydiler. Diz boyu sararmış otlarla kaplı bahçede, dalları yerlere sarkmış bir salkımsöğüdün altındaki masaya oturmuş, bir teneke üzerinde boklu kebab yaptıkları ısparozları gövdelerine indiriyor, bir yandan da rakı içiyorlardı.

İçlerinden orta boylu, tıknaz, tombul yanaklı, koca burunlu, kumral saçlı olanı:

-Seni ne kadar çok bıktırdığının farkındayım Kavruk Ali, dedi. Ama ne yapayım, olan biteni tekrarlamaktan bir türlü kendimi alamıyorum. Dün öğle sularıydı. Evet evet öğle sularıydı. Masadaki bu memur arkadaşlarla birlikte çifte kürekli bir kayığa dolmuş, kıydan birkaç yüz metre açıldıktan sonra “Hadi rastgele.” deyip denize ağ atmıştık. Suyu saldıığımız ağ bir anda gözden kaybolmuş, bulunduğu yere ilişkin en küçük bir iz, bir belirti kalmamıştı. Neden mi? Nedeni şu: Her Allah’ın günü, “Ben şöyle yaman balıkçıyım, ben böyle yaman balıkçıyım.” diye kafamızı ütöleyen şu gözlüklü memur arkadaş suyun derinliğini kestirememiş, ağla birlikte şamandıra da denize gömülmüştü de ondan. Güvendiğimiz dal elimizde kalmıştı. Bu varan birdi. Yanında oturan şu kısa saçlı ile karşıdaki ince bıyıklı hiç fırsatı kaçırmı mı? “Biliyorsunuz müdürüm,” diye atıldılar, “biz askerliğimizi denizci olarak yaptık. Kerteriz almakta ustayız. Gereken ölçümleri yapar, sorunu hemen çözeriz.” Benim o anda, “Kerteriz almakta usta.” arkadaşlarıma güvenmekten başka elimden ne gelebilirdi ki. Birtakım noktaları iz olarak belirlediler, ardından karaya ayak bastık. Sözü uzatmayayım, bu sabah erkenden ağı toplamaya gittik. Kayığın çapasıyla uzun bir süre ha babam de babam denizi arayıp taradıksa da bir türlü ağa ulaşamadık. Bu da varan ikiydi. Neyse ki aklıma sen geldin. Bizim yalancı pehlivanlara, “Anlaşılan biz bu işi yalnız başımıza kıvıramayacağız, çocuklar. Ben

tekneden inip yardım istemeye gideceğim.” dedim, soluğu senin yanında aldım. Sağ olasin, sen de hiç duraksamadan yardımımıza koştun. Hem senin hem de bizim teknedeki çapalarla kısa zamanda ağı bulduk, sudan çıkardık. Denizden çıkardığımız ağı, balıktan çok yosunla dolu olduğunu görünce, “Müdürüm, mümkünü yok, siz bu yosunları teknede boşaltamazsınız. Gelin benim kulübenin bahçesine gidelim. Ağı yere serer, bir güzel temizleriz.” dedin, sonra da bizi buraya getirdin. Yaptığın bu iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım.

Kavruk Ali, sıska, çelimsiz, kaburga kemikleri görünen, ufak tefek, kırk yaşlarında bir balıkçıydı. Güneşten yanmış yüzü bakır kırmızısıydı. Göz kenarlarında derin derin çizgiler vardı. Çoktandır makas yüzü görmemiş, erkenden ağaran kıvrıkcık saçları, sakallarına karışmıştı. Pantolonun paçaları lime lime, ayakları çıplaktı. Çatallı, boğuk sesiyle,

--Ne demek müdürüm, diye karşılık verdi. Deniz adamı olsun da, denizde zora düşenlere elini uzatmasın, düşünülemez bile. Kim olsa, gene aynı şeyi yapardım. Bu benim için her şeyden önce bir görevdir.

-Narkotik şube müdürlüğü olarak bizim görevimiz de uyuşturucu suçlarıyla savaşmak, toplumu uyuşturucu batağına saplanmaktan korumaktır. Kötülerin kol gezdiği bir zamandayız. Kötülerle, kötülüklerle savaşım verirken neler görüyor, nelere tanık oluyoruz, bir bilsen... Ülkenin çivisi çıkmış desem, yeridir. Daha küçücük, bacak kadar çocuklar, sigara tiryakisi olmaları yetmezmiş gibi bir de uyuşturucu kullanmaya başlamamışlar mı? İnsanın inanası gelmiyor.

Güneş yanığı tenli balıkçı, narkotik şube müdürünün sözü uyuşturucuya getirmesinden fena halde işkillenmiş, diken üstünde oturuyor gibi kıpır kıpır kıpırdanmaya başlamıştı. Bir yandan da, “Ağzımı mı arıyor bu aynasız?.. Az önce kulübeme gidip çektiğim kurunun farkına mı vardı yoksa? En iyisi konuyu değiştirmek...” diye geçiriyordu içinden.

-Ben de daha ortaokulun başlarındayken cıgara içmeye başlamıştım, diye söze girdi. Büyüdüğümü başka türlü nasıl kanıtlayacaktım ki!.. Şimdi düşünüyorum da, ne ele avuca sığmaz, ne yaramazdım o zamanlar... Boş durmamış, okulun tuvaletinde arkadaşlarımı da cıgara içmeye alıştırmıştım. Üst üste cıgara içerken yakalanınca okuldan uzaklaştırma cezasına çarptırıldım. Sonunda iş okuldan kovulmaya kadar vardı. Babam cıgaradan vazgeçirebilmek için az sopa çekmedi bana, ama onca dayağa, köteğe bana mısın demez, gene bildiğimi okurdum. Bir gün evden kaçtım, tek başıma, kuşlar gibi özgür bir yaşam sürmeye başladım. Birçok iş denedimse de ı-lh olmadı, yapamadım. Yalnızca denize açılmayı, denizde avlanmayı sevdim. Ne tuhaf... Babam bir kedi kadar sudan korkarken, ben deniz delisi, sevdalısı oldum. Belki de babama inat olsun diye denizi seçtim, deniz insanı oldum.

Gözlüklü polis, rakıdan bir yudum alıp isparozdan da bir parça ağzına attıktan sonra,

-Evliliği düşünmedin mi hiç? diye sordu.

-Evlilik mi dedin, beyağabeyciğim?.. Babamdan han hamam, mal mülk kalmadı bana. Şu kulübecikten başka dikili bir ağacım yok. Balığa çıktığımda gün olur tek bir balık bile tutamam, gün olur turnayı gözünden vururum. Sizin anlayacağınız, üç gün aç, üç gün tok yaşarım. Diyelim ki evlendim, eli bayraklı bir kadına düştüm. Vardan yoktan anlamaz, dırdır eder, vır vır eder, ileri geri konuşur, dertsiz başımı derde sokar. Yoo... Evlilik beni yorar. Eline geçen tüm parayı kuruşuna kadar içki şişelerine yatıran benim gibi bir adamın evlilik neyine zaten? kısa saçlı polis gülerek,

-Desene, dedi, içkiyle evlisin sen.

-Doğru söze ne denir, beyağabeyciğim! Evet, içkiyle evliyim ben... Ne kadar pahalansa, el yaksa da içmeden edemiyorum bu zıkkımı. İçmediğim günü yaşamamış sayıyorum... Sizin ağ attığınız o yerde ben de avlanırdım bir zamanlar. Balık kaynardı orası. Ağa da pek gerek yoktu. Kepçeyi suya daldırır daldırır, toplardım derya kuzularını. O iri iri çipuralar, levrekler nerede şimdi?.. Ara ki bulasın. Radarlı büyük büyük teknelerle, trollerle hesapsız kitapsız, plansız programsız avlanmanın sonu nereye varacak? Böyle giderse on yıl,

bilemedin on beş yıl sonra bu sulara balık malık diye bir şey kalmayacak. Kısacası, her şey kötüye gidiyor. Sustu. Düşünceli düşünceli uzaklara, denizin enginliklerine bakmaya başladı.

-Evet, haklısın, her şey kötüye gidiyor, dedi polis müdürü. Gençlik de payını alıyor bu kötü gidişattan. Uyuşturucu tacirleri gençleri yavaş yavaş zehirliyor, toplumu için için çürütüyorlar. Uyuşturucu satıcılarını biz yakalamasına yakalıyoruz da bir bakıyoruz, üç gün sonra salıverilmişler. Zehir tüccarlarıyla başa çıkabilmenin yolu bence cezaların çok daha ağırlaştırılmasından geçiyor. Çıplak ayaklı balıkçı,

-Bana sorarsanız, diye karşılık verdi, o illete alışanlara ağır cezalar da para etmez. Kellelerini verirler, ama kullanmaktan asla vazgeçmezler. İnce bıyıklı polis, Kavruk Ali'ye anlam dolu bir bakış fırlattı

-Sen sen ol, sakın böyle bir kötü alışkanlık edinme, dedi. Uyuşturucu kullanmak da aynı satmak gibi bir suçtur. Huzursuzlukla korku arası bir duygu tüm benliğini sarmıştı Balıkçı Ali'nin. "Benim ağzımı arıyorsunuz, ama tongaya basmam ben... Yoo... Hayır... Beni faka bastıramazsınız." diyordu içinden.

-Ben şeytana uymam beyağabeyciğim, sözleri döküldü ağzından. Öyle madara işlere takılmam, yolumu şaşırmam. Ha!.. At yarışı oynamak kötü alışkanlıktır dersiniz, bakın o haltı yerim işte. Eh, arada sırada kazandığım da oldu ya, bugüne kadar öyle ahım şahım bir para kaldırdığımı da söyleyemem. Narkotik şube müdürü,

-Neyse, dedi, biz gene dönelim konumuza. Son günlerde bir uyuşturucu çetesinin izi üzerindeyiz. Ha bugün ha yarın hepsini kısıvrak yakalayıp deliğe tiktiracağız. Lâmi cimi yok. Uyuşturucu suçu işleyen babam bile olsa, hiç gözünün yaşına bakmadan ensesine yapışır, adalete teslim ederim. Kavruk Ali ter içinde kalmış kırmızı yüzünü kirli bir havluyla sildi.

-E... Evet, diye kekeledi, adaletin pençesinden hiç kimse kurtulamaz. Er ya da geç mutlaka yakayı ele verir. Güneş batmış, serin bir akşam rüzgârı esmeye başlamıştı. Oturdıkları masayı salkımsöğüdün dallarından birine asılan bir lüks lambası aydınlatıyordu. "Hırsız değilim, uğursuz değilim. Ne yani, bir parça ampes çekiyorum diye suçlu mu olacağım?" diye düşündükçe içi içini yiyordu

balıkçının. Yürek çarpıntısını dışarı vurmamaya çalışarak, av öyküleri anlatmaya başladı.

-Ne diyordum ben, beyağabeyciğim?.. Ha, evet!.. Levrek... Levrek denen deniz canlısı, suyun dibinde, kıyıya yakın dere ağzlarında özellikle de kayalıklarda yaşar. Ne obur, ne doymak bilmez bir balıktır. Karides, kurtlar, kabuklular, küçük balıklarla beslenir. Çok da çeviktir hani, avlanması ustalık ister. Sürtme oltayla tutulabilir, uzun oltayla da, zokalı oltayla da... Sürtme oltayla yakalamak için iğnenin ucuna bir karides takarsın. On beş ya da yirmi kulaca bıraktığın oltayı dişlerinin arasına sıkıştırır, ağır ağır kürek çekersin. Balık oltaya vurduğunda... Demek uyuşturucu çetesini kısıvrak yakalamak üzeresiniz... Balık oltaya vurduğunda acele etmene gerek yoktur. Tam tersine, oltayı çok yavaş çekersin. Eğer balık direniyorsa... Direnmeye kalkmak boşuna. Adaletin pençesinden hiç kimse kurtulamaz. Er ya da geç mutlaka yakayı ele verir... Eğer balık direniyorsa oltayı yavaşça koyverirsin. Levrek su yüzüne geldiğinde hızla sudan çıkarıp kepçeyle kayığın içine alırsın... Uyuşturucu satıcılarının yakalanıp içeri alınmalarını anlıyorum da, şöyle azıcık, bir damlacık içmiş olanların neden suçlu sayıldıklarını bir türlü anlamıyorum. Satmakla kullanmak ayrı ayrı şeyler değil mi?..

Kavruk Ali levrekten kefalet geçti. Ondan da çipuraya... Gece boyunca daldan dala atladı durdu. Arada bir kulübesine gidiyor, esrarı çektikten sonra masaya dönüyordu. Balıkçının konukları, "Artık dağılalım." dediklerinde saat gece yarısını vurmuştu. Polis müdürü balıkçının elini sıkarak veda ederken,

-Bak Kavruk Ali, dedi, eskiler derler ki, iyilik yap denize at. Yapılan iyilik hiçbir zaman karşılıksız kalmaz. Heykel gibi dimdik ayakta çakılıp kalan Balıkçı Ali'nin narkotik şube müdürünü duyacak, anlayacak hali yoktu. Sudan çıkmış bir balığın şaşkınlığıyla gözleri bir noktaya takılıp kalmış, "Birazcık içmek neden suç olsun ki?.. Satmakla, kullanmak ayrı ayrı şeyler değil mi?" diye kendi kendine mırıldanıyordu.

=====

=====

=====

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi:

Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme, eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni:

Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M

Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu:

Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba, Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı görev bilir.

Başka bir yerde yayınlanmış yazılar dergimizde yayınlanmaz.

Alınan yazı kesinlikle geri verilmez.

Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarıdır.

Yeniden Türk Dili Dergisi, yayınlanan yazılara telif ücreti ödemez.

DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR.

REKLAM ALINMAZ

=====

